

SOKOLOVSKO

MAS
SOKOLOVSKO

**PLÁNY ZANIKLÝCH
ZÁMECKÝCH KAPLÍ
V MILÍKOVĚ A ŽITNÉ
Z 18. STOLETÍ**

**VÁLEČNÍ ZAJATCI NA KRASLICKU V DOBĚ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY
BÁŇSKÉ STAVBY SOKOLOV**

Staňte se autorem časopisu Sokolovsko

Časopis Sokolovsko vzniká pouze díky pečlivé činnosti nadšených badatelů.

Věnujete-li se stejně jako my dějinám a místopisu našeho regionu, budeme rádi, když se s našimi čtenáři podělíte o své poznatky.

Ozvěte se nám na e-mailovou adresu:
info@mas-sokolovsko.eu

Archiv magazínu SOKOLOVSKO

Milí čtenáři, na našich internetových stránkách jsme pro vás připravili elektronický archiv starších čísel magazínu Sokolovsko. Stačí navštívit internetovou adresu uvedenou níže a můžete se pustit do čtení.

www.mas-sokolovsko.eu/mas/aktualne/casopis-sokolovsko

Obsah

Menšinový učitel Ludvík Maleček Radek Aubrecht	2
Padělatelská jedenáctka Stanislav Meinl	5
Plány zaniklých zámeckých kaplí v Milíkově a SŽitné z 18. století Jiří Úlovec	9
Váleční zajatci na Kraslicku v době 2. světové války Vladimír Bružeňák	16
Báňské stavby Sokolov Jan Rund	24
Velmistr křižovníků s červenou hvězdou Mikuláš Puchner a Loketsko Jan Boukal	26
Vzpomínka na zapomenuté tváře Helena Kavková	28

Slovo redakce

V letošním roce si po celé naší vlasti řadou akcí připomínáme 80 let od ukončení 2. světové války, největšího konfliktu lidských dějin. Na mnoha místech proběhly pietní akty, bojové ukázky, přehlídky. Vyšla řada článků a knih, slyšeli jsme mnoho projevů z úst nejruznějších představitelů politického, kulturního a společenského života. Stranou nezůstalo ani Sokolovsko. V areálu sokolovského parku Bohemia proběhla výstava americké techniky i bojová ukázka, byla odhalena pamětní deska nacisty popraveným sokolovským železničářům, sraz vojenské techniky proběhl v Kraslicích... Oslavy v celé republice proběhly ponejvíce důstojně a kultivovaně. Bohužel do připomínky konce války se také vloudil současný světový politický vývoj a na některých místech, a především v oblasti internetových diskusí, to takzvaně jiskřilo. Rozdělenost našeho národa se ukázala zejména v otázce účasti Rudé armády na porážce nacismu u nás. Bylo to osvobození? Obsazení? Okupace? Lidé často neznají základních historických faktů se pouštěli do krvavých slovních pŕetek se zastánci opačného názoru. Jednostranné, vytržené, lživé argumenty... I to bohužel charakterizuje dnešní tzv. postfaktickou dobu. Nerozumím tomu, ale mám názor. Ano, kdo pochopí minulost, pochopí přítomnost. Ale prosím, pokud již chceme o historii diskutovat a použít ji k pochopení dnešních dnů, musíme o ní opravdu hodně vědět. A k tomu nám dopomůže jen poctivá badatelská práce či studium prací těch, kteří se historií profesionálně zabývají. Jinak sklouzáváme k plytkosti a povrchnosti a dějiny se pak stanou naším rukojmím, nikoliv pomocníkem.

PhDr. Vladimír Bružeňák
výkonný redaktor

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska

Ročník 16, číslo 1 / 2025

Vydává: MAS Sokolovsko o.p.s.

Redakce: v.bruzenak@seznam.cz

Grafika a sazba: Michal Suchan, Jan Kříž - VESTERON s.r.o.

Údaje o distribuci: www.mas-sokolovsko.eu

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák

Redakční rada: PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Michal Rund

Registrační číslo: MK ČR. 19466

Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

**Menšinový učitel
Ludvík Maleček**

Příspěvek k dějinám české školy v Bukovanech.

V minulých dvou číslech tohoto časopisu byly představeny životní osudy Josefa Velka a Václava Pechmana, které spojovalo působení na české menšinové škole v Bukovanech ve 30. letech 20. století. Vraťme se poněkud v čase nazpět a představme si životní příběh učitele Ludvíka Malečka, který stál u zrodu české školy v Bukovanech a část svého života spojil i s poválečnými Karlovými Vary.

Dle matričního záznamu se Ludvík Maleček narodil 1. prosince 1894 v plzeňské Radobyčické ulici čp. 2 jako druhé ze šesti dětí krejčího Františka Malečka a jeho manželky Marie, rozené Pelcové. Jeho dětství narušila ztráta dvou nejmladších sester, které zemřely v prvním roce života. V rodném městě navštěvoval Ludvík Maleček nejdříve cvičnou školu, následně nižší gymnázium a finálně i učitelský ústav, ukončený úspěšně složenou maturitou s vyznamenáním v červenci 1914.

Zatímco jeho starší bratr František se stal kaplanem a mladší bratr Emil se vydal v otcových stopách, Ludvík se rozhodl pro pedagogickou dráhu. Prvním místem jeho učitelského působení se od 15. září 1914 stala pětiřádní obecná škola v obci Mohelno, ležící v okrese Třebíč. To však již v Evropě naplno propukla Velká válka, která zasáhla i do jeho života. V únoru 1915 byl nucen narukovat do armády a následně se účastnil bojů na východní frontě v Rusku a později i bojů na italské frontě na řece Soči. Útrapy války úspěšně přežil a po návratu z fronty se po vzniku samostatné republiky zapojil do obsazování Šumavy. Následně se rozhodl vrátit za katedru a jeho novým působištěm se v lednu 1919 stala čtyřřádní obecná škola v obci Okříšky na Třebíčsku. V dubnu téhož roku vykonal zkoušku učitelské způsobilosti, která mu vzhledem ke zmíněné vojenské službě byla zpětně uznána k roku 1916.

Třetí důležitou životní událostí Ludvíka Malečka během roku 1919 se stalo 15. září jeho jmenování správcem české

PhDr. Radek Aubrecht

menšinové školy v Bukovanech na tehdejších Falknovsku. Začala se tak psát nová éra v jeho životě, která sice nebyla příliš dlouhá, ale z pohledu našeho regionu poměrně zásadní.

Ludvík Maleček se jmenováním do Bukovan stal součástí „zakladatelské generace“, tedy členem skupiny pedagogů, kteří dostali po vzniku samostatného Československa nesnadný úkol: vybudovat v pohraničí české školy. Je třeba si uvědomit, že dle prvního poválečného sčítání obyvatel žilo v hornické obci pouze 214 Čechoslováků, dominantní německy mluvící etnikum zahrnovalo 1409 osob. Sic se nám může z dnešního pohledu zdát počet Čechoslováků malý, v kontextu tehdejších národnostních poměrů se jednalo o jednu z nejpočetnějších českých enkláv na dnešním Sokolovsku. Právě relativní početní síla české menšiny v Bukovanech byla příčinou toho, že zde byla česká obecní škola otevřena již na podzim roku 1919 a jednalo se v pořadí o třetí českou školu v regionu dnešního Sokolovska.

Když bylo ve čtvrtek 18. září 1919 slavnostně zahájeno vyučování v bukovanské české obecné škole, jednalo se o ukázkou jisté dávky organizační improvizace, kterou musel Ludvík Maleček v roli správce školy předvést. Bylo totiž nutno hned řešit několik zásadních problémů najednou.

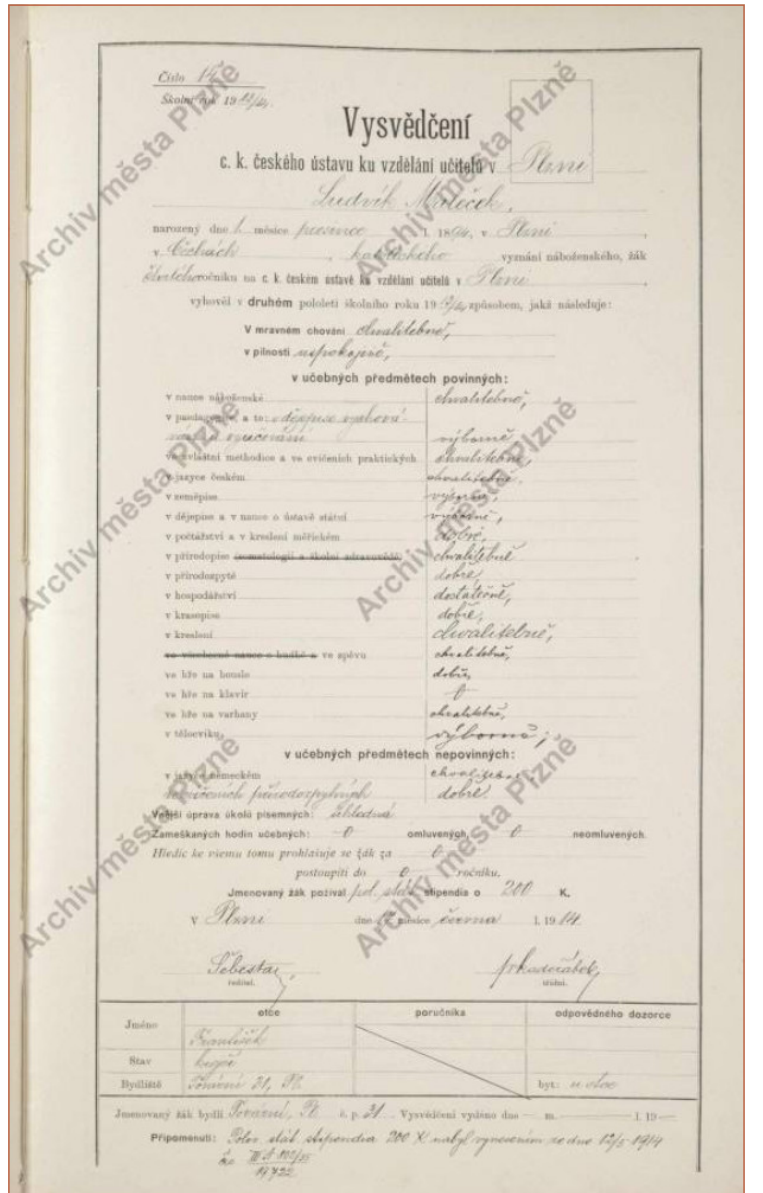
Stejně jako u řady jiných nově vznikajících českých menšinových škol, tak ani pro tu v Bukovanech se nedostávalo vhodných prostor. Škola našla dočasné útočiště v budově místní německé obecné školy, která ji poskytla jednu místnost. Je na místě zmínit, že tento vstrčicový krok německého ředitele školy a německého starosty obce Ludvík Maleček ocenil v jednom ze zápisů ve školní kronice. Nezřídka se totiž stávalo, že německá strana mnohdy fundaci českých menšinových škol komplikovala.

Dalším problémem byl počet žáků, kteří českou „jednotřídku“ navštěvovali a jejich často nevalná znalost českého jazyka. Již druhý školní rok se do obecné školy zapsalo 54

žáků, což byl počet, který neslo do jedné učebny vměstnat, natož efektivně vzdělávat. Ludvík Maleček tedy hned od počátku zavedl polodenní vyučování, když rozdělil žáky dle znalosti českého jazyka na dvě skupiny. Mezi žáky totiž byly i děti ze smíšených rodin či děti, které pod vlivem dominantně německé ho prostředí ovládaly mateřský český jazyk velmi špatně. Budeme-li však věřit Malečkovým kronikářským zápisům, zejména děti z těch rodin, které mluvily doma česky, dělaly značné pokroky. Početnímu stavu dětí ulevilo roku 1924 nově otevření měšťanské školy ve Falknově, kam přestoupily i některé bukovanské děti příslušného věku.

Do výčtu problémů počátků české školy v Bukovanech je nutno zařadit i nedostatečné materiální vybavení školy. Základní nábytek, skříně a tabuli obdržela škola až v průběhu druhého školního roku, v prvním roce existence se musela obejít bez nich. Ve stejné době se učebna také dočkala elektrifikace. Vzdělávací proces trpěl i nedostatkem pomůcek, např. tabule pro výuku čtení si musel Maleček vyrobit sám a publikace do příruční školní knihovny zakoupil z dotace od ministerstva. Škola také chyběla vyučující ručních prací.

Protože neměla česká menšina v Bukovanech k dispozici žádnou budovu, ve které by se mohla scházet ke kulturním a společenským událostem, stala se místem jejího života právě ona jedna učebna české školy. A byl to právě Ludvík Maleček, který se stal organizátorem řady vlasteneckých a osvětových akcí. Připomeňme, že působil jako okresní knihovni dozor, místopředseda Osvětového svazu ve Falknově, jednatel místního odboru Národní jednoty severočeské a vedoucí Zpěváckého odboru. Ve škole pořádal připomínky říjnového vzniku ČSR a březnových narozenin prezidenta Masaryka a vždy na nich měl slavnostní řeč. Nedílnou součástí jeho práce byla i osvěta před prvním poválečným sčítáním lidu či organizace mikulášských a vánočních akcí, majících mnohdy charitativní podtext. Opomenuta by neměla být ani skutečnost, že poctivě vedl školní kroniku, která je dodnes velmi cenným zdrojem informací nejen pro hlubší poznání

Maturitní vysvědčení Ludvíka Malečka z plzeňského učitelského ústavu.

života české školy, ale právě také celé české bukovanské minority. Mimochodem, v kronice např.. zaznamenal i skutečnost, že cca stovka obyvatel obce, včetně něho samotného, vystoupila záhy po vzniku samostatného Československa z církve.

Stejně jako řada jiných „otců zakladatelů“ českých menšinových škol, ani Maleček na škole, k jejímuž vzniku zásadní měrou přispěl, nezůstal po delší dobu. V létě 1921, tedy po dvou školních letech, přešel z Bukovan na českou menši-

novou školu do Bečova nad Teplou, kde vyučoval pouze jeden školní rok. Vzhledem k tomu, že bečovská školní kronika se do dnešních dob nedochovala, nemáme o této části jeho života podrobnější informace.

Každopádně, rokem 1922 se uzavírá Malečkovy meziválečné působení v našem kraji. Jeho dalším působištěm se stala škola v obci Vtiš u Dobřan na jižním Plzeňsku. Roli v odchodu z pohraničí mohla hrát i skutečnost, že v tomto roce vstoupil 23. září v Plzni do stavu manželského, když se jeho vyvolanou stala Růžena Fremrová 13. 3. 1896 Plzeň - 2. 10. 1943 Rokycany). Již následujícího roku se manželům Malečkovým narodil syn Jiří.

Ludvík Maleček si i přes čas věnovaný výchově malého dítěte našel energii na zvýšení kvalifikace. Roku 1925 vykonal zkoušku učitelské způsobilosti pro školy měšťanské, na základě které byl od počátku února 1926 jmenován učitelem na české menšinové měšťanské škole v majoritně německé obci Stod, ležící taktéž na jižním Plzeňsku. Téhož roku získal učitelskou definitivu, zvládl zkoušku z němčiny pro školy měšťanské, a navíc získal i způsobilost pro vyučování na školách živnostenských. Jeho působení ve Stodě opakovaně negativně narušovala oční choroba, kvůli které byl vyřazen z pracovního procesu: v roce 1928 na 10 týdnů a o dva roky později dokonce na čtyři měsíce.

Nejdelší část profesní dráhy spojil Ludvík Maleček s chlapeckou měšťanskou školou v Rokycanech, sídlící v budově dnešní ZŠ v ulici Míru. Definitivním odborným učitelem byl zde jmenován roku 1931 a na škole působil následujících 16 let. Prožil zde i těžké válečné časy, během kterých zemřela jeho první manželka Růžena a také na něj dopadlo břímě zatímního ředitele, když byl roku 1942 penzionován a následně zatčen a do koncentračního tábora odvečen dosavadní zatímní ředitel školy František Suda. V rámci řídicí funkce se musel Maleček vypořádávat s řadou problémů. Budovu hlavní školy, jak byly měšťanské školy v časech protektorátních plošně označovány, často zabírala německá branná moc a škola se musela dělit o prostory s rokycanskou dívčí (hlavní) měšťankou. Počet učitelů se navíc kvůli jejich povolávání na válečné důležité práce výrazně snižoval, čímž trpěla kvalita výuky. V listopadu 1944 byli na 6 tříd jen 4 odborní učitelé, takže každá třída měla kromě neděle volné ještě další dva dny. A když žáci byli ve škole, časté letecké poplachy přerušovaly výuku, takže rokycanské děti byly posílány domů, zatímco přespolní se šly schovat do školního

krytu. Vánoční prázdniny na počátku roku 1945 byly prodlouženy na neurčito a žáci si jen jednou týdně chodili pro úkoly (nejprve do své školy, pak do obecné školy chlapecké, kde se nakonec úkoly rozdávaly na chodbách). 13. března 1945 byla ředitelna prázdná hlavní (měšťanské) školy zabrána německým vojskem a ředitelství se přestěhovalo do hlavní školy dívčí. Od dubna se již ani ty úkoly žákům nerozdávaly a škola fakticky přerušila svou činnost.

Po konci války a osvobození republiky sídlila v budově Malečkem stále řízené měšťanské školy od května 1945 americká armáda, která ji opustila v červenci téhož roku a umožnila tím obnovení řádné výuky. Roku 1946 došlo k rozdělení chlapecké měšťanské školy na dvě a Ludvík Maleček se stal členem pedagogického sboru té měšťanky, která nesla v označení římskou číslovku II. Ředitelem školy byl opět jmenován František Suda, který přežil útrapy koncentračního tábora.

To se již ale Malečkovy působení v Rokycanech blížilo ke svému závěru. Dne 28. června 1947 se totiž v Plzni podruhé oženil. Jeho manželkou se stala Emílie Wolfová (24. 11. 1904 Plzeň – 3. 3. 1965 Cheb), dcera plzeňského architekta Otakara Wolfa a jeho manželky Antonie. A byla to právě Malečková druhá manželka, která ho opět přivedla do našeho širšího regionu. Od roku 1945 totiž žila a vyučovala v Karlových Varech, kam se za ní Ludvík Maleček ještě v roce svatby odstěhoval. Manželé Malečkovy našli společné bydlení na adrese Karlovy Vary-Drahovice čp. 16. Mimochodem, Emílie Malečková se v lázeňském městě spřátelila s Annou Ondříčkovou, bývalou učitelkou meziválečné české menšinové školy ve Falknově a manželkou jejího někdejšího ředitele Jaroslava Ondříčka. Ondříčkovi totiž žili též v Karlových Varech Drahovicích.

V Karlových Varech se životní pouť zakladatele bukovanské české menšinové školy dne 29. října 1964 definitivně uzavřela. A kdyby nebylo záznamů o jeho pedagogické dráze především v bukovanské a rokycanské školní kronice, zůstaly by nám jeho životní osudy do značné míry skryté navždy. ■

PhDr. Radek Aubrecht

Absolvent Pedagogické fakulty UK v Praze, od roku 2003 pedagog Gymnázia Na Zatlance v Praze, publikačně činný zejména v oblasti školství, regionálních dějin Sokolovska a židovské komunity v Čechách.

Padělatelská jedenáctka

Případ z roku 1924 odhalil rozsáhlou mezinárodní padělatelskou síť, což vedlo k zatčení a odsouzení jedenácti osob.

V památníku Okresního četnického velitelství Kraslice lze nalézt zápis z ledna roku 1924, ve kterém se zmiňuje případ falešné tisícikoruny. Při následném vyšetřování se zjistilo, že paděláním československých bankovek se zabývala rozsáhlá a organizovaná padělatelská skupina. O případu poměrně obsáhle psal dobový tisk, např. České slovo, Nová doba, Rudé právo nebo Právo lidu. A velkou pozornost tomu věnovaly především deníky Český směr a Venkov. Případ nepominuly ani některé německy psané noviny, např. Prager Tagblatt, Pilsner Tagblatt nebo Reichenberger Zeitung. A co se tehdy vlastně stalo?

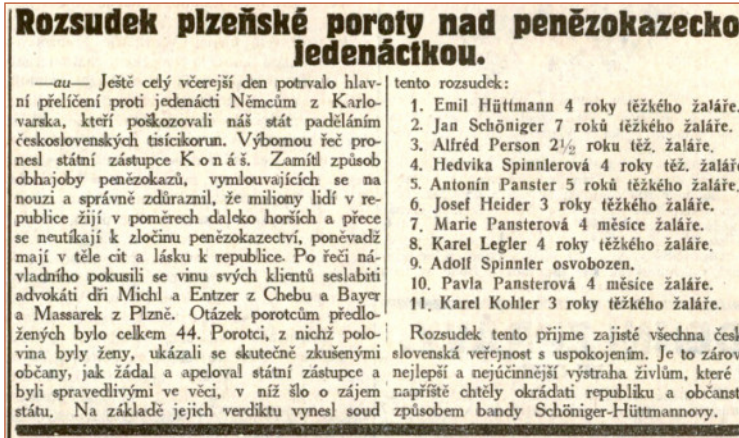
Na konci ledna roku 1924 navštívil ve Falknově nad Ohří hotel „Weber“ muž, který zaplatil malou útratu tisícikorunou. Asi po třech dnech dal číšník bankovku místnímu řezníkovi Fischerovi, kterému byla v městské spořitelně zabavena jako

Stanislav Meinl

padělek. Manželka hoteliéra si vzpomněla, že s ní platil K. Kohlert – 34letý hostinský a řezník z Kraslic. O celé záležitosti bylo záhy informováno bezpečnostní oddělení pro stíhání padělatelů platidel u policejního ředitelství v Praze. Současně s tím do Kraslic odjeli četníci strážmistři Skutil a Hruška, kteří Kohlerta zatkli. Ten po delším zapírání nakonec přiznal, že určitá skupina rozšiřuje zvláště na Kraslicku padělané peníze. Při výslechu dále uvedl, že její součástí jsou Anton Panster – 32letý obchodník z Kraslic, Anton Spinnler – 54letý zaslátel a rolník i jeho žena Hedvika (46 let), oba z Rotavy. Ti byli posláni zatčení. Při domovních prohlídkách bylo u nich zabaveno celkem 647 padělaných tisícikorun. Dalším vyšetřováním bylo zjištěno, že falzifikáty Panster dostal od jistého Eiglera ze Schneebergu v Sasku a také od nějakého Leglera z Rybář u Karlových Varů. Mezitím přijel z Prahy revírní inspektor Křížek, který se jmenovanými četnickými strážmistry K. Leglera, 33letého obchodního cestujícího zatkli. Ten

1000 Kč z roku 1919.

Výňatek o rozsudku nad skupinou z dobového tisku.

ve své výpovědi zmínil, že 258 kusů padělků dostal právě od Eiglera a že koncem listopadu loňského roku je předal v Markhausenu u Kraslic pánům Heiderovi a Spinnlerovi. Za tuto službu obdržel 8 padělků. Za rozšiřování falešných peněz byly zatčeny také Pansterova matka Marie (54 let) a zřejmě jeho sestra Pavlína (26 let), obě z Kraslic. Při prohlídce u nich bylo před domkem ve sněhu objeveno 250 kusů padělků. Několik jich bylo nalezeno také u Heidera, který byl rovněž zatčen. Následně byli všichni předáni do vyšetřovací vazby krajského soudu v Chebu.

Ve stejné době odjel četnický strážmistr Motlík z Kraslic do již zmíněného Schneebergu. Zde s jeho pomocí byl místním policejním úřadem koncem ledna 1924 zatčen již zmíněný A. Josef Eigler – 30letý brusič kovů. Ten při výslechu do protokolu uvedl, že padělky vyráběl ve Schneebergu K. Robert Starke – 54letý majitel tiskárny. Při následné domovní prohlídce se jeho žena neúspěšně pokusila odstranit 250 kusů padělků. Tiskař následně přiznal, že vytiskl celkem asi 1 500 kusů tisíci korun, z nichž se do Československa dostalo asi 1 250 kusů. V tiskárně bylo pod podlahou nalezeno 15 štočků, přičemž vyňaty mohly být až po rozebrání válců velkého tiskařského stroje. Dále bylo zabaveno množství papírů upravených již na velikost pravých státovek. Eigler i Starke byli poté umístění do vazby zemského soudu ve Zwickau. Eiglerovi se podařilo 10. března uprchnout z nemocnice, byl však znovu dopaden.

Při prohlídce byl také nalezen lístek s adresou nějakého Schönigera z Karlových Varů. Bezprostředně poté proto odjeli inspektor Křížek a strážmistr Motlík do Karlových Varů, kde byl za účasti policejního komisařství v domě „Walhalla“

zatčen H. Schöniger – 31letý obchodník. Při výslechu zpočátku vše popíral, nakonec se ale přiznal. Do protokolu uvedl, že štočky do tiskárny zajistil prostřednictvím svého známého Hüttmanna. Poté byl zatčen i on. Tento 34letý bývalý berní úředník z Rybář u Karlových Varů vypověděl, že štočky vyrobil sám. Protože však nebyl schopen vysvětlit, jakým způsobem tak učinil, nebylo mu uvěřeno. Během výpovědi se Schöniger rovněž zmínil, že se Hüttmann často stýkal s nějakým fotografem ze Staré Role u Karlových Varů. Dalším vyšetřováním bylo zjištěno, že se jedná o A. Persona – 39letého majitele fotoateliéru. Ten po zatčení do výpovědi uvedl, že štočky vyrobil pro zmíněného Hüttmanna za 800 Kč. Všichni tři zatčení byli předáni k okresnímu soudu v Karlových Varech.

Padělky byly do oběhu dávány až do poslední chvíle před zatčením. Když se penězokazci o falzifikátech dočetli v dobovém tisku, začali neočíslované padělky ničit. Mnoho falešných tisíci korun bylo zabaveno v bankách, poštovních úřadech a v různých obchodech např. v pražském Smíchově a Žižkově, dále v Horšovském Týně nebo Falknově nad Ohří.

Soud se všemi obviněnými ze zločinu falšování peněz a dalších deliktů s tím spojených se měl původně konat u krajského soudu v Chebu. Ovšem s formálních důvodů byl delegován před porotní soud do Plzně. Soudní přelíčení začalo v pátek 20. června 1924 dopoledne. Podle § 1 Zákona č. 269 z 22. května 1919 byli E. Hüttmann a A. Person žalováni z padělání československých bankovek, H. Schöniger, K. Legler, A. Spinnler, H. Spinnlerová, J. Heider, A. Panster, M. a P. Pansterovi, K. Kohlert a opět E. Hüttmann ze spoluviny a vědomého přechovávání a rozšiřování falešných státovek, a dále H. Schöniger a A. Panster za převezení asi 1 600 kusů padělků na území Československa, čímž měli stát poškodit o 1,6 milionu Kč.

Toho pátečního dne usedlo na lavici obžalovaných celkem 11 osob. Aby mohli všichni sedět před porotci společně, a to ve dvou řadách za sebou, bylo nutné přinést do soudní síně ještě dvě lavice. Během přelíčení se mluvilo jen německy, protože nikdo ze souzených nerozuměl česky. Soudu předsedal p. vrch. r. Kubelka, přísedícími byli pp. vrch. r. Šusta a r. Vaněk. Veřejným žalobcem byl státní návladní Konáš. Ve 12 členné porotě zasedala polovina žen. Obžalované hájili čtyři obhájci,

a to z Plzně Dr. Bayer a Dr. Massarek, z Chebu pak Dr. Michl a Dr. Entzer.

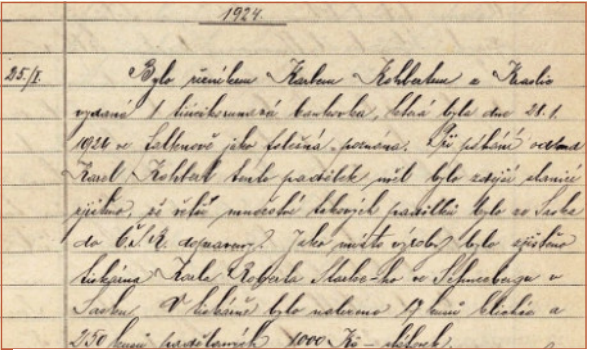
Úvodní slovo dostala žaloba. Konáš ve své řeči popsal všechny skutečnosti tohoto složitého případu. Uvedl, že zřejmě již v létě 1923 si Hedvika Spinnelová při jedné z návštěv u svého synovce Anton Panstera v Kraslicích postěžovala na nelehké živobytí. Požádala ho, jestli by jí nesehnal nějaké padělané peníze. Brzy poté začal Panster navštěvovat i její bratr, Josef Heider. Možnosti pro zajištění padělání československých peněz začal Panster hledat v sousedním Sasku. Během jedné své obchodní cesty se setkal s A. J. Eiglerem a bez okolků se zeptal, jestli mu může opatřit falešné československé peníze. Ten mu oznámil, že ano a zprostředkování měl dostat 40 % v pravých penězích.

Na konci roku 1923 převzal v hotelu „Hirsch“ v Klingethalu Panster od Eiglera 400 kusů falzifikátů. Nebyly však příliš kvalitní, proto většinu z nich zničil. Po návratu do Kraslic informoval svou matku. Ta kontaktovala svou sestru Hedviku Spinnelerovou s tím, že je nutné najít někoho, kdo by falešné tisíci koruny pustil do oběhu a rozměnil je za pravé peníze. Hedvika S. tedy odjela za K. Leglerem a požádala ho o spolupráci. Ten souhlasil. Později od ní převzal asi 250 kusů padělků a vydával se za bankovního úředníka Mareše.

I sama Hedvika S. se pokusila dát padělky do oběhu, když několik kusů předala jistému truhlářskému mistrovi Leovi Ublovi. Ten si nechal zkontrolovat známým úředníkem finančního úřadu ve Vidni, a protože jeho posudek zněl pochybně, raději padělky vrátil.

Státní návladní dále zmínil, že se Hüttmann a Schöniger již na počátku dvacátých let 20. století rozhodli řešit své finanční nesnáze paděláním československými peněz. Asi na podzim roku 1923 vyhledal Hüttmann ve Staré Roli fotografa Persona a vybídl ho k účasti při výrobě nepravých státovek. Přemlouvat ho ale údajně příliš nemusel a brzy se dohodli. Person nejprve ofotografoval pravou československou 1 000 korunovou bankovku a poté zhotovil její zvětšeninu. Po jejím překreslení nechali následně vyrobit 7 kusů klišé na měděných destičkách, které již dříve Schöniger zakoupil v Praze. Asi v srpnu téhož roku sháněl v Sasku Schöniger tiskárnu, kde by bylo možné falešné peníze vytisknout. V jednom hostinci v saském Rückersgrünü se dal do hovoru s neznámým mužem, kterého se zeptal, zda nezná v okolí nějakou tiskárnu pro tisk katalogů. Onen muž, nám už známý

Eigler, mu přítakal, že ano. Zaplatil za ně něj pivo a vydali se do tiskárny. Až cestou mu teprve oznámil, že mu ve skutečnosti nejde o tisk katalogů, ale o tisk falešných peněz. Došli do tiskárny K. R. Starkeho ve Schneebergu. Ten zpočátku odmítal a souhlasil až po slibu, že padělky nepůjdou do Československa. Schöniger mu nabídl 150 tisíc Kč za 5 000 kusů padělaných československých tisíci korun. Příslib na odměnu dostal i Eigler. Po čase klišé získané od Hüttmanna předal Schöniger tiskaři včetně jednoho kusu pravé československé tisíci korunové bankovky. Dohodli, že do Vánoc 1923 vyrobí 2 000 kusů padělků. Na další schůzku do tiskárny přijeli Schöniger s Hüttmanem společně a Starke jim předložil první kusy padělaných bankovek. V prosinci 1923 předal Eigler v lese u Schneebergu Schönigerovi 800 kusů padělků, který je přenesl přes hranice do Karlových Varů. Tam ho již na nádraží čekal Hüttmann. Protože nebyly padělané peníze příliš kvalitní, většinu z nich zničili.

Zápis o případu z památníku Okresního četnického velitelství Kraslice.

V závěru své řeči státní zástupce Konáš zdůraznil, že milióny lidí žijí v daleko horších poměrech a přece neutíkají ke zločinu penězokazectví. Celkem bylo porotcům předloženo 44 otázek, protože vinu každého obžalovaného bylo nutné posuzovat zvlášť. Po přečtení žalob přistoupil ještě během dopoledne soud k výslechům. Jako první vypovídal Hüttmann, který uvedl, že se cítí vinný jen částečně. Nedokázal uvést, kdo na celou myšlenku vlastně přišel. Prý ani neměl původně v úmyslu dávat padělky do oběhu a chtěl je jen použít na reklamu ve své zprostředkovatelském obchodě. Po něm vypovíдали pak další obvinění. Většinou se obžalování k vině doznali, někteří úplně, jiní částečně. Mnozí i ve svých výpovědích se snažili svou vinu zmírnit tím, že se obviňovali navzájem. Svou vinu zcela odmítal jen Heider. Soudní líčení trvalo celkem tři dny. Po přednesení žaloby, po výpovědích všech obviněných a po jednotlivých řečech

obhájců i závěrečné řeči předsedy soudu se porotci odebrali k poradě. Deset obžalovaných bylo odsouzeno k těžkému žaláři v rozmezí od 4 měsíců až po 7 let. Pouze A. Spinnler byl osvobozen. Současně s tím byly na svobodu propuštěny Marie a Pavlína Pansterovy, které si své tresty odpykaly již vyšetřovací vazbou. Všichni odsouzení byli zbaveni volebního práva. Uhradit měli i veškeré soudní náklady a škody způsobené státu. Odsouzení se proti výši svých trestů odvolali. Zemský soud v Praze jim je ale ještě zvýšil. Schöniger dostal 9 let, Panster a Hüttmann 7, Legler a Spinnlerová 5, Kohlert a Heider 4 roky a Person 3,5 roku. A. Person jako německý občan měl být po odpykání svého trestu z republiky vyhoštěn. Délka vazby jim byla započítána do trestů. Jednotliví účastníci padělatelské aféry byli po odpykání 2/3 svých trestů propuštěni na svobodu.

J. A. Eigler a K. R. Starke byli souzeni v saském Zwickau. Na začátku srpna 1924 byl Starke odsouzen k trestu 18 měsíců a Eigler na 6 měsíců podmíněně na tři roky. Po vynesení rozsudku byl proto okamžitě propuštěn na svobodu. Ve vyšetřovací vazbě strávil pět týdnů. V roce 1928, po uplynutí tříleté podmínky mu soud ve Zwickau písemně potvrdil, že mu dřívější trest promíjí.

O jednom z účastníků padělatelské skupiny píše v kapitole „Muž z Perninku, který měl smůlu“ Bohuslav Hlinka ve své knize „ Atentáty na peníze“, a to jmenovitě o Josefu Adolfovi Eiglerovi. Ten byl totiž zatčen dvakrát. Jednou v roce 1924 a podruhé v roce 1929. Na konci srpna 1929 cestoval osobním vlakem z rakouského Lince, z místa svého posledního bydliště. Na státních hranicích v Dolním Dvořišti ho při československé pasové kontrole muži v uniformách vyzvali, aby je následoval. Sdělili mu, že zadržen, protože je stíhán policejním Ústředním věstníkem pro padělání peněz (případ z roku 1923/24). Během výslechu do protokolu uvedl, že: „... *Od října 1923 jsem bydlel u své matky v Sasku, práci jsem neměl a nedařilo se mi ani žádnou najít. Jednou před Vánocemi v roce 1923, v době kdy se mu dařilo nejhůře, jsem se dal v jednom z hostinců do rozhovoru s neznámým mužem. Hovořili jsme spolu u všeobecných těžkostech. Mladý muž se mi představil se mu jako A. Panster. Má prý v Neustädtelu u Schnnebergu kancelář na hračkářské zboží. Nabídl mi, jestli ho nechci navštívit a než jsme se rozloučili, velkoryse za mne zaplatil pivo. Po čase ho tedy navštívil. Panster se ho zeptal, jestli si nechce vydělat hodně peněz. Ptal se ho, jestli by nevěděl o falzifikátech československé měny a učinil mu za ně velmi slušnou nabídku. A také se ptal, jestli nezná nějakého tiskaře,*

který by mu mohl vyrobit falešné československé peníze. Protože znal tiskaře Starkeho ve Schneebergu, odvětil mu, že ano. Obchodník z Kraslic mu poté předal zálohu na nákup padělků. ...“

Do protokolu rovněž uvedl, že od roku 1905 s výjimkou válečných let (1914-1918) žil v Německu, především ve Schneebergu, kdy žila jeho matka. Příslušný byl však stále do Perninku u Nejdku. Po vypuknutí Velké války byl povolán do rakousko – uherské armády. Po jejím skončení a po vzniku Československa, kdy se Pernink ocitl na území nového státu, se přes noc stal československým občanem se všemi právy a povinnostmi.

Samozřejmě všechny jím podané informace je nutné brát s patřičnou rezervou, protože se svou vinu snažil všemožně umenšit. Dokonce se snažil vyšetřovatelům i namluvit, že je vlastně sám obětí celé záležitosti. Obhajoval se, že si jen občas zašel do hospody na pivo, kde se přitom náhodou setkal se zcela neznámými lidmi. A ti ho, vždy proti jeho vůli, dokázali přesvědčit k zajištění padělků. Znamé informace ovšem spíše potvrzovaly pravý opak, tj. že iniciativa vycházela z jeho strany.

A proč byl v roce 1929 znovu postaven před soud, tentokrát před ten československý? Tehdejší československý trestní zákon § 36 totiž uváděl: *„Pro zločiny, které spáchal poddaný Československé republiky v cizině, nemá, byv v tuzemsku přistižen, nikdy být vydán do cizin, nýbrž má se s ním naložit podle tohoto trestního zákona nepřihlížejíc k zákonům té země, kde byl zločin spáchán. Byl-li však pro tento čin již potrestán v cizině, má se vytrpěný trest započíst do trestu, který se mu uloží podle tohoto zákona.“*

Za své činy v roce 1923 a 1924 byl chebským soudem odsouzen ke třem a půl rokům nepodmíněně. Jeho matka si poté stěžovala na to, že zatímco ostatní byli po částečném odpykání svých trestů propuštěni na svobodu, jejímu synovi je toto právo upřeno a musí si odsedět trest celý. Důvodem měla být skutečnost, že byl v posledních pěti letech souzen již podruhé. ■

Stanislav Meinl

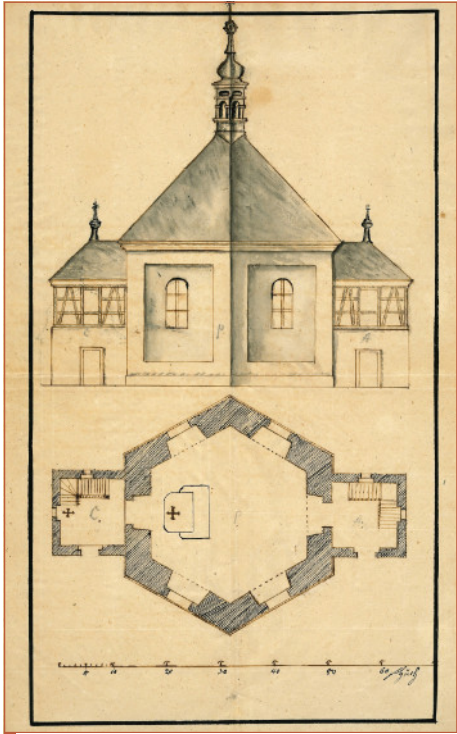
Stanislav Meinl, narozen roku 1972 v Kraslicích, absolvent Gymnázia Sokolov, pracuje jako vedoucí výroby ve společnosti Nelan, spol. s r.o. Zajímá se zejména o historii oblasti Kraslicka.

Plány zaniklých zámeckých kaplí v Milíkově a Žitné z 18. století

Článek přibližující historii a vývoj dvou dnes zaniklých zámeckých kaplí v Milíkově a Žitné.

Archivní fond Archiv pražského arcibiskupství, vzniklý z úřední činnosti pražského arcibiskupství a uložený na základě depozitní smlouvy v Národním archivu, obsahuje archiválie týkající se kromě jiných témat také staveb, přestaveb a dalších úprav církevních objektů, zejména kostelů, kaplí, far, škol, synagog a jejich vnitřního zařízení. Tento příspěvek se zabývá dvěma kaplemi ležícími v Karlovarském kraji, konkrétně ve Slavkovském, kdysi Císařském lese, jejichž dokumentace se v uvedeném archivním fondu zachovala. Archivní průzkum přinesl velmi zajímavé výsledky, pomáhající výrazným způsobem přiblížit poměrně podrobně část jejich dějin v 18. století, která dosud unikala naší pozornosti.

Starší z pojednávaných kaplí stávala v Milíkově, ležícím necelých 5 kilometrů severně od Dolního Žandova a 13 kilometrů východo-jihovýchodně od centra Chebu. Víska sice nesla po převážnou dobu existence německé jméno Miltigau, nicméně její původ byl slovanský, jak již její jméno napovídá. Bylo totiž odvozeno od slovanského výrazu Milikov, tj. Milikův dvůr.¹

Obr. 1: Milíkov (okr. Cheb), plán a nárys kaple z roku 1731. Originál v majetku Arcibiskupství pražského, uložen v Národním archivu.

Jiří Úlovec

Milíkov býval již v polovině 14. století poměrně velkou vsí s tvrzí a se zděnými i sroubenými usedlostmi, doloženou poprvé jako majetek Leuchtenbergů v roce 1360. Ves se po roce 1500 stala loketským manstvím, drženým v zástavě členy známého rodu pánů z Hartenberka a po nich rytíři z Globenu. Na počátku 17. století vlastnili statek Milíkov již jako dědičný majetek Planknárové z Plankenheimu, poté se jeho majitelé poměrně často střídali. Po roce 1700 patřil rytířskému rodu z Wildensteina, konkrétně Karlu Kryštofovi.

Karlu Kryštofovi z Wildensteina patřil od roku 1723 statek Arnoltov, ležící poblíž Kostelní Břízy a jehož součástí tehdy byl také Milíkov. Arnoltov však prodal 8. listopadu 1728 Mořici z Kawanaghu² a ponechal si jen Milíkov. Jelikož jiný majetek neměl, nadále žil i s rodinou v tamním zámeckém sídle. Ve vsi tehdy nestával kostel, takže k účasti na bohoslužbách musel putovat až do kostela svatého Václava ve Smrkovci, k jehož farnosti Milíkov náležel. Vzdálenost mezi oběma místy byla zřejmě hlavní důvodem a stála za rozhodnutím postavit u zámku

¹ První vojenské (tzv. Josefské) mapování Čech, popis sekce č. 100, pag. 538-539, č. 51. Originál popisu uložen ve Vídni, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, jeho kopie v Národním archivu.

² Národní archiv (dále NA), Desky zemské větší 501, fol. D 30v.–F 2v.

kapli, v níž by byly konány pravidelné bohoslužby. O povolení k její stavbě požádal někdy na přelomu let 1730 a 1731 konzistoř pražského arcibiskupství. Žádost zřejmě doprovodil plánem, který byl poté připojen k vyjádření vikáře Václava Blovského ze Sokolova z 16. dubna 1731. Václav Blovský konstatoval, že majitel statku požádal o povolení vystavět asi 150 kroků od zámku kapli, jejíž provoz zajistil ročním platem ve výši 200 zlatých, čímž naplnil povinnost donátora a patrona. Jeho žádost byla poté do konce roku 1731 schválena.¹

Plán zhotovený na papíře obsahuje půdorys a nárys kaple (obr. 1). Půdorys provedený hnědou tuší znázorňuje centrální šestibokou stavbu se dvěma čtyřbokými přístavky. V interiéru osvětleném čtyřmi okny ve čtyřech stěnách stál jen jednoduchý oltář. Přístavky obsahovaly pomocné prostory; v jednom byl umístěn vstup do kaple s předsíní, ve druhém pak sakristie. Z obou bylo dřevěnými schody přístupné podstřeší. Zdivo kaple a přístavků je tmavě modře šrafováno, stejnou barvou je znázorněn také oltář se značkou kříže, předpokládáné dřevěné konstrukce jsou vyznačeny hnědě.

Bokorys kaple je proveden hnědou tuší, hrázděné konstrukce jsou narýsovány hnědě a doplněny tmavě modrými šrafami, krytina střech kaple a přístavků má šedo-hnědou barvu. Představuje menší svatostánek završený jehlancovou střechou s vížkou, ukončenou cibulovitou bání s křížem, a doplněný dvojicí přístavků. Stavba vlastní kaple spočívá na širším soklovém zdivu. Jednoduché fasády čtyř boků kaple s výjimkou stran s přístavky obsahují vždy jedno okno umístěné v obdélné vpadlině a zakončené obloukem. Fasády ukončuje profilovaná korunní římsa. Oba přístavky mají nad zděným přízemím hrázděné patro s jednoduchou korunní římsou, spočívající na trámech uložených na koruně zdíva přízemí. Jejich valbové stříšky dosahují jen po korunní římsu kaple.

Půdorys s bokorysem kaple doplňuje měřítko v rozsahu 60 stop. Autor plánu ovšem neuvedl, použil-li stopu českou či vídeňskou; chebskou stopu (16,463 cm) lze vzhledem k rozměrům kaple zřejmě vyloučit. Rozdíl mezi českou (29,635 cm) a vídeňskou stopou (31,608 cm) je sice nepatrný, přibližně dva centimetry, nicméně při délce kaple včetně přístavků větší než 60 stop obnáší 1,2 metru.² Lze tedy jen odhadovat, že největší šířka kaple byla přibližně 11 metrů a čtyřboké přístavky měly rozměry asi 4 × 5 metrů. Důležitým zjištěním je, že největší šířka kaple odpovídá rozměru stavebního místa (staveniště) v katastrální mapě vsi z roku 1841, o níž se ještě zmíníme.

A jaký byl osud zámku a kaple? Jisté je, že nově vystavěná kaple nesloužila jen jako kaple soukromá, ale také jako kaple veřejná zejména pro účely hřbitova, ležícího jen několik desítek metrů od ní jižním směrem. V popisu prvního (tzv. Josefského) vojenského mapování Čech z let 1764 až 1767 je uvedeno, že „In diesem Dorf befindet sich ein kleines Schloss, ein Mayerhof, 2 Mühlen, und hinter dem Schloss eine Schäferey“, tedy že ve vsi se nachází malý zámek, poplužní dvůr, dva mlýny a za zámkem ovčín.³ Autor popisu tedy zmiňoval jen část vrchnostenských budov; kapli neuvedl, přestože tehdy ve vsi jistě stála. Důvodem snad byl její marginální význam pro vojenské účely.

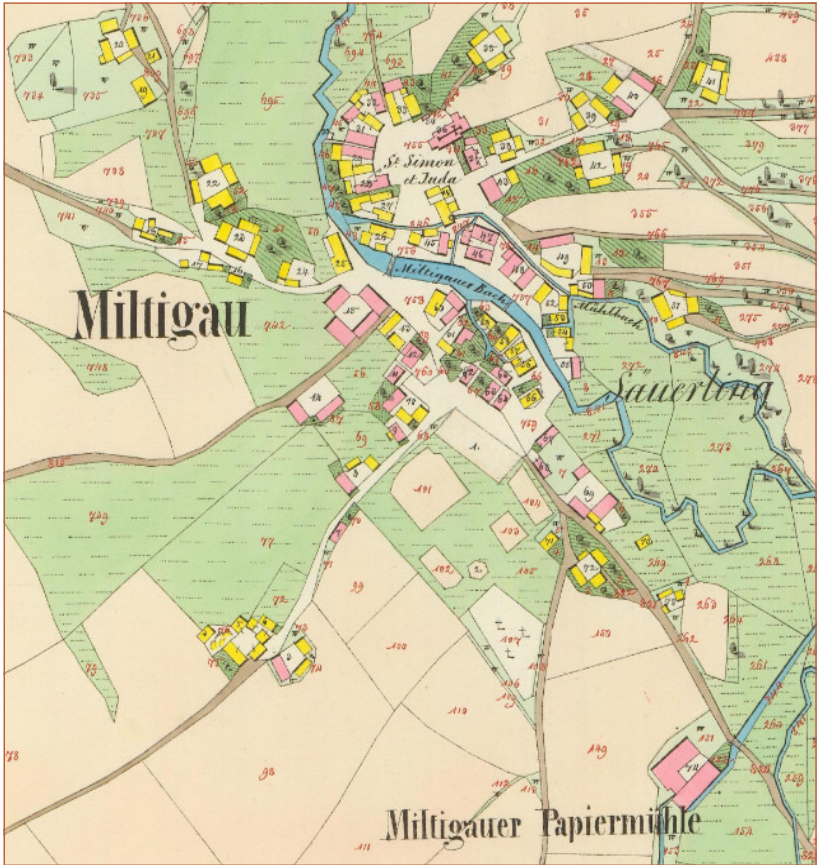
Vrchnostenské budovy v Milíkově včetně zámku a kaple sloužily majitelům do počátku 19. století. Zámek s pivovarem a zřejmě i s kaplí však v roce 1820 vyhořely.⁴ Požárem zničené budovy poté již nebyly obnoveny. Důvod byl prostý; tehdejší majitel milíkovského statku, Kliment (Klemens) Václav Lothar Metternich-Winneburg, o jejich rekonstrukci prostě neměl zájem. Jelikož vlastnil nedaleké kynžvartské panství s Úbočím se sídelním zámkem, s kostelem a několika dalšími církevními objekty, milíkovský majetek stál v tomto ohledu stranou jeho pozornosti. Bylo proto jen logické, že do obnovy zámku s pivovarem nehodlal investovat; nepotřeboval je. Obnovení tamní kaple nadto nebylo vůbec nutné, neboť ve vsi tehdy již

fungoval kostel svatého Šimona a Judy, vystavěný shodou okolností v rozmezí let 1818 až 1820.

Situaci vsi před polovinou 19. století přibližuje katastrální mapa z roku 1841¹ (obr. 2). V severní části vsi je vyznačen na zřejmě nově vzniklé návsi kostel svatého Šimona a Judy, v jižní části vesnické zástavby mapa zachytila poblíž dolní návsi rozlehlou parcelu č. 1, a kolem ní další vrchnostenské pozemky. Nápis „Baustelle“ (tj. doslova stavební místo, staveniště či stavební parcela), kterým je označena, napovídá, že se jedná o místo, kde stával zámek s pivovarem a dalšími budovami, vyhořelý v roce 1820. Jižně od místa zámku je vyznačena šestiboká parcela č. 2, odpovídající velikostí pojednávané kapli, a zkratkou „Bst“, tedy rovněž „Baustelle“. Z výše uvedených souvislostí je jisté, že se jedná o pozemek s bývalou kaplí, která byla v roce 1820 pravděpodobně zničena současně se zámkem a pivovarem požárem a již nebyla obnovena.

Milíkovská kaple a zámek tak v roce 1820 zanikly. Zatímco o stavební podobě zámku dosud nevíme prakticky nic, podobu zámecké kaple dokumentuje její plán z roku 1731. V kombinaci s údaji v katastrální mapě vsi je možné minimálně opravit údaj uváděný staršími autory, kteří předpokládali, že kaple stávala na návsi v místech mladšího kostela, který ji nahradil.² Jejich omyl je vzhledem ke skutečnosti, že plán kaple z dubna 1731 neznali, pochopitelný.

Druhá kaple, o níž krátce pojednáme, stávala ve vsi Žitná, původně nazývané Rockendorf. Rozkládala se necelých 6 kilometrů východně od Milíkova a přibližně 13 kilometrů jižně od centra Sokolova. Dříve ji tvořily dvě víceméně samostatné

Obr. 2: Milíkov (okr. Cheb), výřez z císařského povinného otisku katastrální mapy vsi z roku 1841. V jižní části zástavby je poblíž dolní návsi zachycena rozlehlá parcela, označená čp. 1 a nápisem Baustelle, kolem níž leží další vrchnostenské pozemky. V těchto místech stával zámek s pivovarem a dalšími budovami, vyhořelý v roce 1820. Jižně od místa je vyznačena šestiboká parcela, odpovídající velikostí pojednávané kapli a označená č. 2 a zkratkou Bst, Baustelle, tedy stavební místo, staveniště či stavební parcela. Jižně od ní je rozložen hřbitov, označený třemi křížky a č. 107. Červeně označeny stavby z nespalného, žluté stavby vystavěné převážně ze spalného materiálu. Originál uložen v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru v Praze.

části, zvané Unter Rockendorf čili Dolní Žitná a Ober Rockendorf, Horní Žitná. Zatímco v dolní vsi stávaly poddanské usedlosti, horní ves sestávala převážně z vrchnostenských objektů. Obě vsi se rozkládaly vysoko ve Slavkovském lese, v nadmořské výšce kolem osmi set metrů.

Žitná je připomínána – obdobně jako Milíkov – také od roku 1360 jako léno pánů z Leuchtenberga. Později ji vlastnili členové již zmíněného rytířského rodu Hartenbergů

¹ NA, Archiv pražského arcibiskupství (dále APA) I, kart. 1207, 1731 IV. 16. Originál v majetku Arcibiskupství pražského, na základě depozitní smlouvy uložen v Národním archivu.

² K délkovým mírám podrobněji Gustav Hofmann, Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy, Plzeň a Sušice 1984, zvl. s. 87 a 89.

³ První vojenské (tzv. Josefské) mapování Čech, popis sekce č. 100, kopie, originál uložen ve Vídni, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, jeho kopie v Národním archivu.

⁴ Tak uvádí Johann Gottfried Sommer, Das Königreich Böhmen, Fünfzehnter Band, Elbogner Kreis, Praha 1847, s. 285–287, zde na s. 287 u č. 1, a po něm Anton Gnirs, Topographie der kunstgeschichtliche und historischen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad, Augsburg 1932, s. 195.

¹ Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Císařský povinný otisk stabilního katastru obce Milíkov, sekce VI, označení B2_a_6C_4667-1_3.

² Tak např. Anton Gnirs, Topographie, c. d., s. 194, a KOLEKTIV, Umělecké památky Čech 2 [K/O], Praha 1978. s. 390.

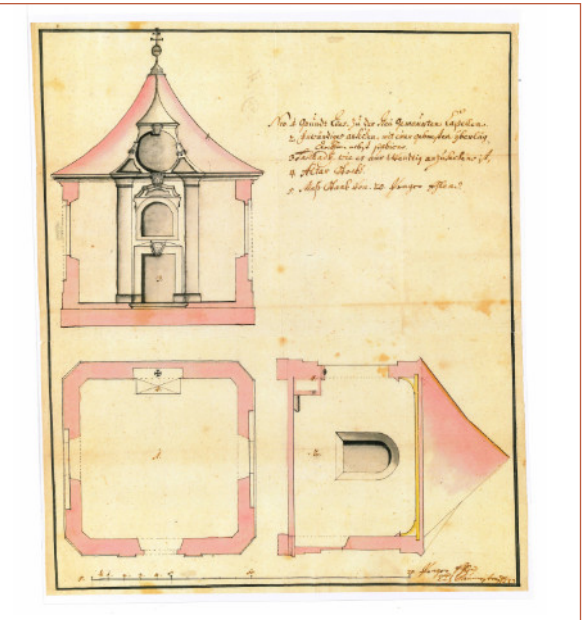
z Hartenberka, v 16. století náležela postupně purkrabím míšeňským, Šlikům a dalším majitelům. Od roku 1656, kdy ji koupila od Melchiora Adama z Mosern paní Valburga Eleonora z Perglasu, rozená z Trautenberka, paní na Kaceřově, patřila několik následujících desetiletí Perglárům z Perglasu.¹ Na počátku 18. století byl jejím majitelem Filip Antonín Perglár z Perglasu. Majetek převzaly po jeho smrti dcery Vilemína Kateřina a Marie Anna Terezie. Při jejich dělení o pozůstalost, k níž došlo 29. ledna 1735, obdržela statky Mostov, Nový Dvůr a Horní Žitnou druhorozená Marie Anna Terezie.² Byla poslední držitelkou statku z rodu Perglárů, provdaná za Josefa Václava ze Schirndingu. Rockendorfský statek od ní převzal za dosud neznámých okolností nejpozději počátkem padesátých let 18. století, zřejmě v roce 1753, Kryštof Arnošt z Bigatto. Za něho ves zaznamenala určitý ekonomický a stavební rozvoj.

Kryštof Arnošt z Bigatto žil s rodinou na rockendorfském zámku. Jeho okolí bylo jistě příjemné, ovšem poměrně velká odloučenost místa od větších vsí a městeček v okolí způsobovala přece jen určité potíže. Největší komplikace nastávaly při snaze o pravidelné návštěvy bohoslužeb. Ostatně jak již vylíčeno výše, obdobný problém řešili také majitelé blízkého Milíkova. I pro rockendorfské majitele stával nejbližší svatostánek, farní kostel svatého Václava, ve Smrkovci, k jehož farnímu obvodu Žitná náležela. Smrkovec samotný sice ležel relativně blízko od vsi, asi dva a půl kilometru, ovšem cesta k němu bývala vzhledem k vysoké poloze obou míst zejména v zimním

období složitá a za velkého množství sněhu uzavřená. Kryštof Arnošt se tuto situaci proto rozhodl řešit nedlouho po koupi statku výstavbou kaple přímo v Žitné. Dne 8. ledna 1756 požádal o povolení stavby soukromé a veřejné kaple v Horním Rockendorfu. Žádost zdůvodňoval skutečnostmi, které nám jsou již známy. Uvedl zejména, že jeho majetek leží „ve vysokých a chladných mlhavých horách“, v nichž je počasí tvrdé zvláště v zimním období a snůh leží často až do výše tří sáhů, tedy téměř šesti [?] metrů, což mu častokrát znemožňuje dojíždět s rodinou do nejbližšího kostela ve Smrkovci. Jelikož věděl, že žádost by bez ekonomické podpory neměla naději na úspěch, slíbil zabezpečit pravidelnou údržbu, provoz a další nezbytné náklady zamýšlené kaple roční částkou 100 zlatých.

Ke Kryštofově žádosti byla připojena plánová dokumentace navrhované kaple, vyhotovená chebským městským stavitelem Johannem Josefem Lutzem.³ Jeden list papíru o rozměrech 32 × 38 centimetrů (obr. 3) obsahoval nárys části vstupního průčelí s příčným řezem bočními zdmi kaple, plán přízemí a podélný řez stavbou mezi vstupem a oltářem. Jednotlivé plány jsou narýsovány černou tuší, zdivo je vykryto červenou barvou, fasády a okno pojednány šedě, strop je označen žlutou barvou, jako měřítko jsou uvedeny pražské lokty (1 loket = 59,27 centimetrů).⁴

Plánová dokumentace prozrazuje záměr stavebníka vybudovat jednoduchou stavbu téměř čtvercového půdorysu se zkosenými nárožími o straně asi 12 loktů dlouhé (cca 7 metrů) a síle zdiva přibližně jeden loket (tj. 60 centimetrů), krytou

Obr .3: Žitná (okr. Sokolov), plán zámecké kaple z ledna 1756, zobrazující nárys části vstupního průčelí kaple s příčným řezem jejími bočními zdmi, plán přízemí a podélný řez kaplí mezi vstupem a oltářem. Originál v majetku Arcibiskupství pražského, uložen v Národním archivu.

poměrně vysokou stanovou střechou. Architektonicky členité bylo navrženo zejména vstupní průčelí (v plánu označeno číslem 3) s vchodem opatřeným ostěním s rovným překladem doplněným ozdobně pojednaným klenákem. Nad vstupem bylo obdélné, obloukem završené okno s pravoúhlým kamenným ostěním s uchy, a nad ním profilovaná suprafenestra se středním klenákem. Vstup s oknem byl umístěn v plochém rizalitu zvýrazněném bočními pilastry a zakončeném vížkou se středním slepým okrouhlým okenním otvorem a stanovou stříškou. Boční průčelí (srovnej číslo 3 plánu) členila jen obdélná okna zakončená obloukem s kamennými ostěními. Celek doplňovala profilovaná korunní římsa. Z plánu přízemí (pod číslem 1) plyne, že jinak volnému interiéru dominoval jen malý oltář, označený číslem 4.

Na tomto místě je nutné uvést na pravou míru jeden starší předpoklad. Anton Gnirs se domníval, že původním záměrem Kryštofa Arnošta bylo vystavět kapli jako součást nového zámeckého křídla, tedy že hodlal zámek rozšířit o nové křídlo s kaplí.¹ Nelze samozřejmě vyloučit, že nové zámecké křídlo – východní – vznikalo současně s kaplí, ovšem plánová dokumentace jeho předpoklad vyvrací.

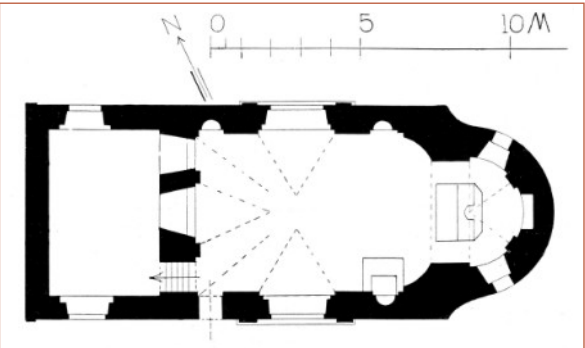
Kryštofova žádost však nebyla posouzena kladně. Příznivě nebyla přijata především Jáchymem Františkem Pazourkem (v originále „Pasaurek“), tehdejším farářem u kostela svatého Václava ve Smrkovci, do jehož farnosti, jak již řečeno, Horní Rockendorf náležel. Jáchym František Pazourek, dlouholetý smrkovecký farář dosazený na tamní faru 10. listopadu 1724,² uvedl v listu pražské konsistoři z léta 1756, že stavbu kaple nedo-

poručuje. Jako hlavní důvod zmínil skutečnost, že Bigattův statek neleží zase až tak daleko od Smrkovce, takže obtíže uvedené žadatelem jsou zveličené. Z jeho pohledu proto byla stavba kaple zbytečná. Reakci konzistoře neznáme, nicméně jistě nebyla pozitivní, neboť stavba kaple byla listem soko-lovského vikáře Jana Stephelina ze závěru téhož roku zamítnuta.³

Oprávněné církevní úřady tak ke stavbě kaple nevydaly kladné doporučení, Kryštof Arnošt se však nevzdal, a kapli zasvěcenou Nejsvětější Trojici přesto vystavěl. Někteří autoři se domnívají, že k její stavbě mělo dojít o rok později, než byla podána žádost, tedy v roce 1757,⁴ záznam ve smrkovecké farní kronice ji naopak klade do roku 1763. Pisatel dále uvádí, že kaple byla vysvěcena novým smrkoveckým farářem Tomášem Marklem, který nastoupil do úřadu faráře u kostela svatého Václava mimochodem nedlouho předtím, 21. června 1760.⁵ Z uvedených informací plyne jako hodnověrnější údaj, že kaple byla vystavěna nejdříve v roce 1760.

Kryštof Arnošt si tak splnil záměr vystavět nový svatostánek přímo u zámku. Bližší okolnosti jeho vzniku nejsou bohužel známy; byly by však bezesporu zajímavé, a to především z pohledu církevních úřadů a jejich reakce na

vznik de facto nepovolené stavby. Dosud známé písemné prameny však právě o těchto souvislostech mlčí. Jelikož Kryštof samozřejmě tušil možné komplikace, snad právě proto nezapomněl ani na smrkovecký kostel. Dochované údaje nás zpravují, že např. 27. května 1768 pro něj zabezpečil drobnou nadací věčné světlo (doslova „eine Stiftung für die Lampe“), o níž nechal

Obr. 4: Žitná (okr. Sokolov), plán přízemí kaple Nejsvětější Trojice ve vsi u zámecké budovy. Stav před rokem 1932, plán publikoval Anton Gnirs v topografii vydané v roce 1932 (s. 324, obr. č. 284).

¹ NA, Desky zemské větši (dále DZV) 311, fol. K 19–23.

² NA, DZV 201, fol. B 5–8.

³ O staviteli Lutzovi blíže Pavel Vlček – Pavel Zahradník a kolektiv, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha 2023, s. 531.

⁴ Gustav Hofmann, Metrologická příručka, c. d., s. 71.

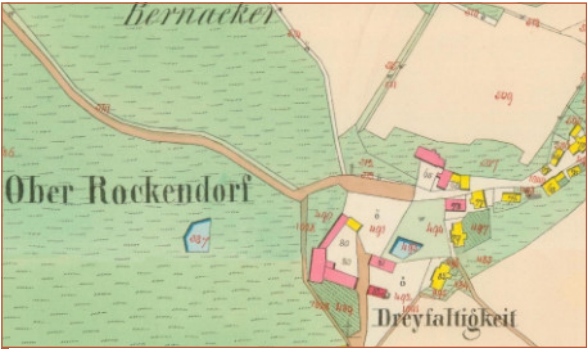
¹ Anton Gnirs, Topographie, c. d., s. 324.

² Státní oblastní archiv v Plzni, Státní okresní archiv (dále SOKA) Sokolov, Kronika fary Smrkovec 1835–1875, s. 4.

³ Všechny uvedené dokumenty uloženy v NA, APA I, kart. 1352, VIII. 1756. № 1 Grundt Rües zu der Neu gemauerten Capellen, № 2 Inwändiges Ansehen mit einer gebresten überläg Deckhen nebst pabion, № 3 Faschadii wie es aus Wendtüg anzusehen ist, № 4 Altar Stock, № 5 Maasstab von 20 Prager Ehlen, podpis Lutz Baumeister. Originál v majetku Arcibiskupství pražského, na základě depozitní smlouvy uložen v Národním archivu.

⁴ Je to především Johann Gottfried Sommer, Das Königreich Böhmen, c. d., s. 274, č. 1, a po něm další autoři, zejména Anton Gnirs, Topographie, c. d., s. 324.

⁵ SOKA Sokolov, Kronika fary Smrkovec 1835–1875, s. 1 a 4.

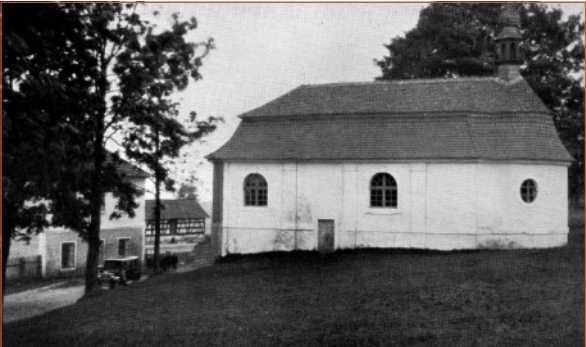
Obr. 5: Žitná (okr. Sokolov), výřez z císařského povinného otisku katastrální mapy horní části vsi z roku 1841. V její jihozápadní části se rozkládá poplužní dvůr s dvoukřídłym zámekem v jeho jihozápadním nároží a kaplí Nejsvětější Trojice před východním zámeckým křídlem. Červeně označeny stavby z nespalného, žlutě stavby vystavěné převážně ze spalného materiálu. Originál uložen v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru v Praze.

zhotovit 24. června 1768 darovací listinu. Vratme se však k Rockendorfu. Tamní kaple následně sloužila k duchovním službám majitelům statku a jeho obyvatelům téměř dvě století. Farní kronika sděluje, že poslední Kryštofův potomek Josef z Bigatto zřídil darovací listinou vyhotovenou 29. května 1820 nadání zabezpečující sloužit v ní každý týden svatou mši.¹ Dále uvádí důležitý údaj, že kaple měla již tehdy dva oltáře, zasvěcené Nejsvětější Trojici a svatému Janu Nepomuckému.²

Rockendorfská kaple byla neznámo kdy přestavěna a zvětšena. Důvodem byla zřejmě její prostorová nedostatečnost, neboť v původním rozsahu byla malá a pojala jen málo věřících. Přestavba proto spočívala především v jejím prodloužení západním směrem. Lze předpokládat, že původní stavba kaple nebyla zbourána, ale její obvodové zdivo naopak použito jako základ nové lodě. K němu byla přistavěna vstupní předsíň s panskou tribunou v patře. Východní obvodová zeď, u níž stával původní oltář, byla zbourána a kaple tímto směrem rozšířena o půlkruhový závěr. Po přestavbě tak dostala podobu obdélné budovy o rozměrech přibližně 17,5 × 7,2 metru. Z údajů plyne, že šířka

nové kaple byla téměř totožná s rozměrem kaple staré; je tedy více než pravděpodobné, že původní zdivo z poloviny 18. století bylo skutečně použito ke stavbě střední části kaple nové. Loď i půlkruhový závěr byly opatřeny místo původního trámového stropu valenou klenbou s trojbokými výsečemi. Z lodě se vstupovalo po schodech do patra na panskou tribunu. Jak již uvedeno výše, v kapli byly umístěny dva oltáře; hlavní, zasvěcený Nejsvětější Trojici, stál samozřejmě v půlkruhovém závěru, boční oltář svatého Jana Nepomuckého pak v pravé části lodě, tj. u jižní obvodové zdi kaple v malé půlkruhové nice před závěrem (srovnej obr. 4). Na zakladatele upomínal dar kapli, votivní obraz v rámu s monogramem C. E. v. B. a J. v. B., upomínajícím na Kryštofa Arnošta z Bigatto a jeho potomka Josefa.³

K rozšíření kaple muselo dojít před rokem 1841, neboť katastrální mapa z téhož roku ji zaznamenala již jako větší obdélnou budovu (obr. 5).⁴ Kaple dotvořila po rozšíření zámecký areál a od východního křídla vlastního sídla majitelů statku ji oddělovala jen cesta procházející vsí. V Rockendorfu tím vznikla zajímavá situace, velmi podobná poloze zámku s kaplí v Javorné na Karlovarsku. Tamní zámecká kaple, na rozdíl od kaple v Rockenforfu stavebně spojená přímo se zámeckou budovou,⁵ byla sice starší, neboť pocházela z let 1729 až 1730, rovněž podstatně větší a architektonickým provedením na vyšší úrovni, nicméně podobnost mezi oběma

Obr. 6: Žitná (okr. Sokolov), kaple Nejsvětější Trojice na snímku publikovaném Antonem Gnirsem v roce 1932 (Topografie, s. 323, obr. č. 283).

místy byla tak výrazná, že si jí všiml již Anton Gnirs ve dvacátých letech minulého století.¹

Kaple sloužila místním obyvatelům ještě v roce 1945. Její existence však poté již nebyla dlouhá a na rozdíl od zámku a kaple v Javorné zanedlouho zanikla. Prvotní příčinou zániku celého Rockendorfu se stal odsun obyvatel německé národnosti z vesnic v Slavkovském lese, provedený v roce 1945. Opuštěný prostor poté zůstal téměř liduprázdný, a to i přes snahu o jeho opětné dosídlení. Snad proto se současně, již v roce 1945, objevily úvahy Ministerstva národní obrany zřídit v těchto místech vojenský výcvikový tábor. Rozhodnutím vlády k května 1948 a podle zákona z následujícího roku pak byl zřízen Vojenský výcvikový prostor Prameny (později nazývaný také Vojenský výcvikový tábor Kynžvart).² Přestože vojenský prostor byl již v roce 1954 zrušen, pro Rockendorf to znamenalo jediné – zánik celé vsi. Dobu, kdy k tomu došlo, dokumentují letecké snímky. Snímek z 16. září 1952 zachytil již opuštěnou ves s několika ještě dochovanými objekty, kdežto z ostatních stálo jen obvodové zdivo bez konstrukcí krovů. K tehdy existujícím stavbám patřil také zámek s kaplí, ovšem k jejich likvidaci došlo jen o málo později. Další snímek z 16. června 1957 zachytil již jen prázdné místo po bývalé vsi se stopami po zničených a rozhrnutých budovách (obr. 7 a 8).³ Je skutečně velkou škodou, že nebylo umožněno provést stavební průzkum zámku a kaple ještě před jejich zánikem, neboť suma vědomostí o nich je i přes poměrně velké množství starších informací nedostatečná. Stavební podoba a vývoj obou budov tak zůstanou až do eventuálního archeologického průzkumu neznámé.

Závěrem lze uvést, že výsledkem průzkumu archivních souborů se podařilo významně doplnit poznatky o bývalých zámeckých kaplích v Milíkově a v Žitné. Dochované plány dokládají jejich vývoj, letecké snímky Žitné pak rovněž postupný zánik vsi se zámekem a kaplí. Znovu tak byla potvrzena dlouho známá pravda, jak důležité je neustále

Obr. 7: Žitná (okr. Sokolov), výřez z leteckého snímku pořízeného 16. září 1952. Snímek dokumentuje stav opuštěné vsi s několika dochovanými objekty, kdežto z ostatních stálo jen obvodové zdivo bez konstrukcí krovů. Bývalý zámek a kaple stojí v jihozápadní části snímku. Originál uložen v Zeměměřickém úřadu v Praze.

Obr. 8: Žitná (okr. Sokolov), výřez z leteckého snímku pořízeného 15. června 1957. V místech bývalé vesnické zástavby zůstaly jen prázdné plochy s dobře patrnými stopami demoliční činnosti. Originál uložen v Zeměměřickém úřadu v Praze.

provádění průzkumu archiválií, činnosti velmi pracné, ale přínosné. Vždyt výsledkem této cesty, příznačně nazývané „ad fontes!“, tedy „k pramenům!“, jsou hodnotné a někdy až nečekaně bohaté výsledky, doplňující naše v mnoha ohledech stále ještě kusé vědomosti o historickém vývoji mnoha míst v Čechách. ■

PhDr. Jiří Úlovec

Narozen v roce 1957 v Brně. Po absolvování gymnázia v Kralupech nad Vltavou vystudoval historii a národopis na Univerzitě Karlově v Praze. Po ukončení vysokoškolské docházky a základní vojenské služby pracoval do roku 1987 jako archivář ve Státním ústředním archivu v Praze a od roku 1987 jako redaktor v nakladatelství Naše vojsko. V roce 1992 se stal zaměstnancem ministerstva vnitra, resp. odboru archivní správy a spisové služby, v němž dosud působí. Zabývá se regionální historií s přihlédnutím k dějinám a stavebnímu vývoji hradů, tvrzí a zámků. Publikoval na 300 odborných příspěvků a knih, podílel se na reedici sedmísvazkového díla Františka Alexandra Hebera o hradech a zámcích v Čechách, vydaného v pěti knihách.

¹ SOKA Sokolov, Kronika fary Smrkovec 1835–1875, s. 1.

² SOKA Sokolov, Kronika fary Smrkovec 1835–1875, s. 7.

³ Anton Gnirs, Topographie, c. d., s. 325–326.

⁴ Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Císařský povinný otisk stabilního katastru obce Žitná, sekce II a IV, označení B2_a_6C_9457-2_2 a B2_a_6C_9457-2_3.

⁵ K podobě zámku s kaplí v Javorné Jiří Úlovec, Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech, 1. díl A–M, Praha 2003, s. 272–276, naposledy Karel Kuča – Lubomír Zeman, Památky Karlovarského kraje, Karlovy Vary 2006, s. 69.

Váleční zajatci na Kraslicku v době 2. světové války

Příspěvek k 80. výročí konce 2. světové války v Evropě

V minulém čísle časopisu jsem se snažil popsat působení amerických a britských válečných zajatců v našem regionu. Tento článek se bude pokoušet podat přehled působení válečných zajatců v oblasti dnešního Kraslicka a zaměřit se na oběti, které z řad zajatců na tomto území válka přinesla.

Jako první se již koncem roku 1939 objevili v odrtrženém pohraničí polští zajatci, následováni po červnu 1940 Francouzi. Většinou se jednalo o zajatce určené k zemědělským pracím, ovšem postupně byla většina z nich nasazena ve strategickém průmyslu, a to především na dolech na Sokolovsku. Těžební a průmyslové společnosti však požadovaly stále větší počet válečných zajatců, a tak malé pracovní tábory rostly v našem regionu jako houby po dešti.

Po červnu 1940 následovali Francouze i Belgičané, počty zajatců však nestačili na pokrytí potřeby pracovních sil. A tak do oblasti Říšské župy Sudety přicházeli tzv. civilní pracovníci. To byli zejména polští, čeští a slovenští dělníci, kteří byli prakticky povinně nasazeni na nejrůznější práce a jejich postavení bylo jen o něco málo lepší než postavení válečných zajatců. Později k nim přibývali i dělníci z Itálie, Jugoslávie dalších zemí, ovšem potřeba pracovních sil v důsledku odvodů místních obyvatel do německé armády byla stále větší. Od června 1941 pak začali ve velkém přibývat zajatci sovětských, jejichž postavení bylo v rámci všech válečných zajatců nejhorší. SSSR a Německo vzájemně nepodepsaly Ženevskou konvenci o válečných zajatcích z roku 1929, což se samozřejmě na obou stranách projevovalo nedodržováním prakticky žádných zásad v zacházení s těmito lidmi. Na pracovištích museli Sověti pracovat odděleně od ostatních zajatců, jakýkoliv kontakt s dalšími národnostmi byl vyloučen i mimo pracovní nasazení. Strážníci měli nařizeno zakročovat co nejpřísněji, včetně možnosti střelby.

PhDr. Vladimír Bružeňák

Jako pracovní a zajatecké tábory často sloužily často budovy a místnosti hostinců, chlévů, stodol či jednotlivých domů. Většinou se jednalo o menší pracovní komanda v počtu jednotlivců či několika desítek zajatců a dělníků. Na mnoha místech vznikaly klasické tábory s dřevěnými baráky a drátěným oplocením. Někde vznikaly tábory přímo mezi továrními budovami, například na dvorech či v továrních halách. Je zajímavé, že na některých místech se zajatci (v zásadě však ne ze země SSSR) mohli poměrně volně pohybovat, ba i navštěvovat místní hostince a jiná zařízení. Museli však dodržovat přísná pravidla chování a denního režimu.

Stejně jako všechny ostatní zajatecké tábory a pracovní komanda v západních Čechách byly i zde tyto instituce podřízeny velení velkého tábora Stalag XIIIIB v německém Weiden. Většina zajatců přicházela na pracovní nasazení na Kraslicko právě odtud, ovšem mnoho zajatců pocházelo i z táborů jiných. Z pracovních zajateckých komand je zaznamenáno zřejmě jako první komando s číslem 304 umístěné v Kraslicích, ve kterém bylo na neznámém místě nasazeno několik desítek Poláků (zachycený počet je 73). Nikdo z nich nezemřel, i když na kraslickém hřbitově byli podle záznamů pochováni 3 polští zajatci (nepočítáme oběti náletu z 15. dubna 1945). Ti byli nasazeni na práci v Rotavě a jedná se o zajatce: **Michael Kalyšenko** (19. 9. 1910 – 30. 4. 1945), **Vasil Melnik** (23. 6. 1923 – 3. 1. 1945) a **Eugen Schwarz** (19. 2. 1927 – 17. 10. 1944). Tato jména příliš polsky neznějí, jde zřejmě o Ukrajince z východních oblastí předválečného Polska. Možná nejde ani o zajatce, ale o nuceně nasazené civilní dělníky.

Po červnu 1940 a porážce Francie bylo v Kraslicích umístěno pracovní komando s číslem 1494, které tvořili právě váleční zajatci francouzští. Jejich počet se pohyboval okolo 100 (109 dle údajů z roku 1944). Jejich konkrétní nasazení a ubytování je jako v případě polských zajatců předmětem

zatímního zkoumání. Z francouzských zajatců byli na hřbitově v Kraslicích v době války pohřbeni: **Leon Lefaivre**, narozený 11. 7. 1920 v Hoticourt, zemřel 21. 4. 1943, **Louis Chevalier**, narozený 23. 8. 1902, zemřel 19. 6. 1943 a jeho pohřeb na kraslickém hřbitově je fotograficky zdokumentován, **Arme (Andre) Dendeleux**, narozený ve Femillancourt 7. 10. 1913, zemřel 18. 10. 1943, **Rene Bernec (Bernet)**, narozený 12. 11. 1900 Grevelle St. Honorine, zemřel 17. 11. 1943, **Pierre Jean Binche**, narozený 29. 5. 1919, zemřel 16. 5. 1944, **Pierre Mandavy**, narozený 16. 7. 1922, zemřel 10. 6. 1944, **Georges Blanchard**, narozený 17. 12. 1921, zemřel taktéž 10. 6. 1944, **Adrien Lergier**, 36 let, zemřel 18. 4. 1945 a **Robert Herdreau**, narozený 11. 11. 1921, zemřel 28. 4. 1943. Spolu s nimi zde byl pochován i Belgičan **Stefan Merthens**, narozený zřejmě v nizozemském Wolendijku 18. 1. 1920, zemřel 14. 12. 1944, a Ital **Nunzio Cuffari**, narozený 25. 3. 1915, zemřel 22. 2. 1945. Čtyři z těchto zajatců (Lefaivre, Bemec, Cuffari a Blanchard) mají jako místo úmrtí uveden tábor na Šindelové. Zbylých sedm tedy bude s největší pravděpodobností obětí pracovního komanda 1494 umístěného v Kraslicích, i když v případě Belgičana Merthense se možná jedná o zajatce komanda číslo 913, které v počtu zhruba 30

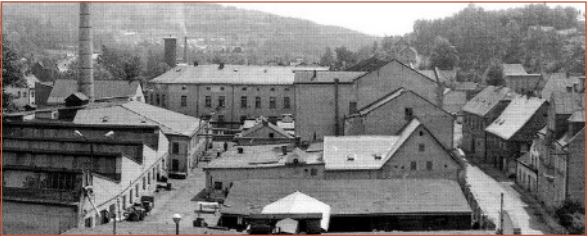
Pohřeb francouzského zajatce Louise Chevaliera na hřbitově v Kraslicích 21.6.1943.

bylo umístěno na Rotavě. Jména i místa narození byla v německých záznamech částečně zkomolena, proto se na jejich přesnost nelze spolehnout. Těla všech jmenovaných byla po válce exhumována a převezena do Francie. V případě italského zajatce to však není zcela jisté.

Francouzští zajatci byli umístěni také na Bublavě (komando 3205, počet k roku 1944 5 zajatců), Krásné Lípě (komando 3204, k roku 1944 2 zajatci), Kostelní (komando 3862, počet k roku 1944 13) či na dále zmíněné Rolavě (Sauersack).

Kromě Poláků, Belgičanů a Francouzů byli na Kraslicku nasazeni na práci i zajatci z dobytých Jugoslávie, vedeni jako Srbové, a to v komandu číslo 5338 v samotných Kraslicích (roku 1944 jich tu bylo 16) a v Krásné (komando 5151, počet zajatců k roku 1944 17). Oběti z jejich řad hlášeny nejsou.

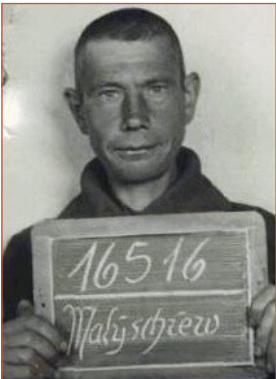
Další národností, která se v postavení válečných zajatců ocitla na Kraslicku, byli Italové. Do roku 1943 byla Itálie německým spojencem, po její kapitulaci však Němci značnou část Itálie obsadili a mnoho italských vojáků zajali. Stovky z nich se ocitli i na Kraslicku, především na Šindelové. Tábor na Šindelové u zdejších válcoven plechu je veden k roku 1943 bez čísla a s počtem 120 Italů, z nichž měli zemřít tři. Původně zde byli umístěni Francouzi, jak bylo již zmíněno, na kraslickém hřbitově byly pohřbeny 3 z nich. V Kraslicích je pohřben i 1 Ital ze Šindelové (Nunzio Cuffari), další dva, konkrétně **Porello Calogero** (nar. 7. 7. 1913, zemřel 12. 3. 1944) a **Fante Randazzo Salvatore** (nar. 18. 6. 1915, zemřel 20. 7. 1944) byli pohřbeni na hřbitově v Krásné Lípě.

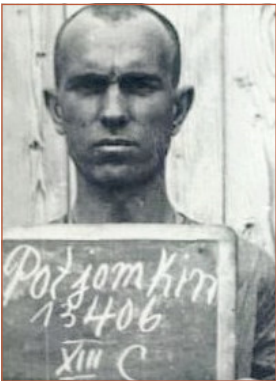
Závod firmy Steubing v Kraslicích, místo nasazení sovětských válečných zajatců.

Zřejmě nejkonkrétnější záznamy jsou o zajatcích ze Sovětského svazu, a to hlavně díky na internetu zpřístupněným záznamům z ruských archivů. V Kraslicích bylo umístěno pracovní komando s číslem 7070. Jednalo se o komando pracující u firmy Steubing (původně areál výrobce dětských hraček AR Breinl, později známý jako Kornet-autobrzdy), která byla

jako většina podobných firem převedena na zbrojní výrobu. Tábor existoval již od roku 1942 a umístěn byl v dnešní Palackého ulici. V roce 1944 se přestěhoval do dnešní Mánesovy ulice. Tehdy bylo v komandu umístěno 241 sovětských zajatců, kteří byli nuceni v dlouhých směnách pracovat na výrobě munice a zbraňových součástek. Ze záznamů z ruských zdrojů jsou potvrzeny tři oběti tohoto komanda, všichni zemřeli v roce 1942, kdy byly podmínky sovětských zajatců nejhorší (poté se vzhledem k velké úmrtnosti, a tím k úbytku pracovních sil, poněkud zlepšily). Jedná se o zajatce: **Děmid Ivanovič Malyšev**, voják 1003. pěšího pluku, narozen 7. 8. 1906 Golicino, zemřel 2. 7. 1942 na celkovou slabost a zánět žaludku a střev, **Alexandr Ivanovič Potěmkin**, voják 1171. pěšího pluku, narozen 22. 3. 1913 Dšamkaj, zemřel 22. 9. 1942 na srdeční slabost a zánět žaludku, **Ivan Vasiljevič Volockov**, voják 107. pěšího pluku, narozen 15. 5. 1907 Usjen Ivanovskij, zemřel 15. 11. 1942 na zánět žaludku. Jak vidno, všichni tito zajatci ruské národnosti zemřeli zejména v důsledku žaludečních potíží způsobených špatnou stravou či její absencí. V záznamech uložených v jindřichovickém archivu jsou zaznamenáni ještě tito zajatci pohřbeni na

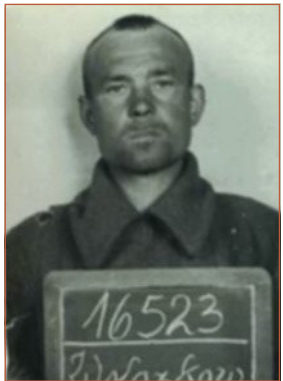

Děmid Ivanovič Malyšev.

Alexandr Ivanovič Potěmkin.

kraslickém hřbitově: **Pavel Kozandykov** (1896 - 24. 11. 1942), **Nikon Mikotepek** (25. 1. 1913 - 25. 8. 1942), **Andrej Botlij (Bolij)** (2. 3. 1922 - 2. 2. 1943, úraz), **Nikolaj Politšuk** (22 let, zemřel 25. 5. 1943 na zápal plic), **Štěpán Sorokin** (47 let, zemřel 6. 4. 1945 na žaludeční vředy), **Ivan Martinec** (8. 7. 1923 - 8. 5. 1945), **Hrihori Borisov**

Ivan Vasiljevič Volockov.

(1923 - 21. 5. 1945), **Vasil Boulín** (1907 - 24. 5. 1945) a **Vasil Počov** (1918 - 28. 5. 1945). Mikotepek, Sorokin a Politšuk mají jako místo smrti uveden tábor na Rotavě, ostatní buď Kraslice, či neznámé místo. Je tedy zřejmé, že oběti kraslického komanda 7070 bude více než první tři uvedení zajatci a že tito umírali ještě v době po osvobození. S určitostí lze říci, že 15 dalších zajatců tohoto komanda zemřelo na nejrůznější nemoci a úrazy v lazaretu pro válečné zajatce v Sokolově.

Na kraslickém pomníku je zaznamenáno 8 jmen z výše uvedených (opsaných z německé matriky v nesprávném znění a transkripci), navíc je zde údaj o 5 neznámých. Nicméně 4 jména z „neznámých“ lze, jak vidno, identifikovat. Proč nejsou na pomníku uvedena, když seznamy byly známy již dva tři roky po válce, není jasné. Jeden z pohřbených zajatců je však skutečně veden jako neznámý již v původních záznamech. Je u něho jen poznámka, že zemřel sebevraždou oběšením v Nové Vsi a pohřben v Kraslicích byl 18. 5. 1945.

Původní podoba pomníku sovětským zajatcům na kraslickém hřbitově. Stojí na místě původního pomníku zastřeleným Němcům z incidentu v roce 1921.

Nová podoba pomníku při slavnosti v 70. letech.

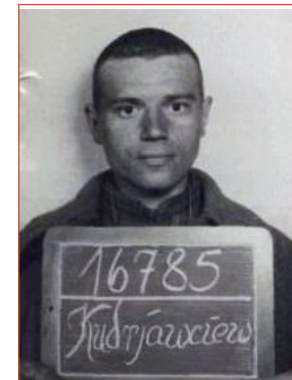
Další sovětské zajatci byli umístěni v komandu 7071 v obci Krásná (Schönwerth, dnes součást Kraslic). V roce 1944 tu pobývalo 108 zajatců a taktéž jako zajatci kraslického komanda 7070 pracovali na zbraňových součástkách ve firmě Steubing. Doložené jsou dvě oběti tohoto komanda, jejichž osud a okolnosti smrti jsou poněkud záhadné. V německých zajateckých kartách jsou uvedena jména dvou mrtvých Rusů: **Vasilij Vasiljevič Jakovlev**, voják 32. stavebního praporu, narozen 21. 12. 1918 Kalininská oblast a **German Grigorjevič Kudrjavcev**, voják 477. dělostřeleckého pluku, narozen 2. 10. 1919 Svinnino. Oba mají v poznámce, že byli dne 14. 8. 1943 zastřeleni na útěku u Tatrovic. O dva dny později byla taktéž dle poznámky v kartě jejich těla pohřbena na tatrovickém hřbitově, kde spočívají dodnes. Po válce byl na jejich hrobě vztyčen památník. Již zesnulý sokolovský badatel Jiří John zachytil ve svém nevydaném rukopise o táborech na Sokolovsku vzpomínku na jejich smrt, kterou sepsal tehdy v Tatrovicích nasazený polský válečný zajatec Leon Mruk, jenž po válce na Sokolovsku zůstal a žil na Vřesové: „Někdy v měsíci srpnu 1943 jsem jel na jetel, neboť jsem byl tehdy nasazen jako polský válečný zajatec u jednoho sedláka v Tatrovicích. Při jízdě po silnici jsem spatřil dva muže, v nichž jsem ihned poznal ruské zajatce. Měli civilní šaty a utíkali přes louku od jednoho lesa ke druhému. Proti mně najednou po silnici přijíždělo auto německé policie, které při spatření zajatců, kteří již dostihovali lesa, zahájilo na prchající palbu z automatů. Jeden z prchajících byl ihned zasažen a padl, druhý utíkal dále. Nakonec i on byl zasažen, padl již takřka v lese. Zajatec, který padl jako první, ještě žil a zvedal se, ale jeden z fašistů na něj střílel, když ještě ležel na zemi. Němci v uniformách mrtvolu prohledali, odebrali zřejmě nějaké doklady a odjeli. Když Němci odjeli, šel jsem k mrtvolám a prohlížel jsem si je. Tyto byly od sebe vzdáleny asi 30 metrů. Druhý den byly lidmi z Tatrovic zahrabány přímo v lese, v roce 1945 jsme je potom přenesli na hřbitov v Tatrovicích.“

Potud vše souhlasí s okolnostmi smrti zajatců Jakovleva a Kudrjavceva. Jiří John však na jiném místě své práce píše zhruba toto: „16. 8. 1943 byli u vsi Tatrovic zastřeleni na útěku dva sovětské zajatci z tábora Klingerholz v sokolovské chemičce – Oleg Pisanskij a Nikolaj Sidorenko. Byli pochováni v lese na místě exekuce a po válce přeneseni na místní hřbitůvek.“ Datum a místo zcela odpovídá výše popsanému útěku zajatců z Krásné, jména však nikoliv. To by nebyl nic zvláštního, Jiří John neznal zachované zajatecké karty, kterým jistě můžeme věřit více, neboť pocházejí z válečných dob, a mohl se splést. Nicméně obě jména, která uvádí, se nalézají i v jiných

pramenech (zejména v Centrální evidenci válečných hrobů) a v sokolovském archivu se navíc nachází fotografie z roku 1963, která ukazuje postarší ženu u tatrovického pomníčku a na rubu nese nápis: „Návštěva matky A. Pisanského na hrobě svého syna. Přinesla mu prst rodné země od Žitomíra.“ Sovětské vojáci občas při svém zajetí z různých důvodů neuváděli svá

Vasilij Vasiljevič Jakovlev.

German Grigorjevič Kudrjavcev.

Původní nápisová deska na pomníku v Tatrovicích. Kromě českého a ruského nápisu má i nápis německý.

G. Kudrjavcev v době služby v Rudé armádě.

Fotografie z roku 1963 mající představovat matku vojáka Pisanského při návštěvě hrobu.

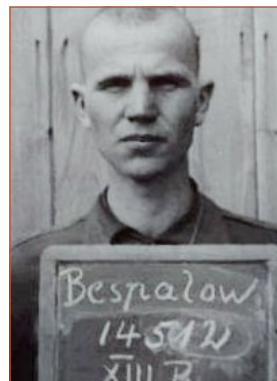
Novější podoba pomníku před zásahem ruské ambasády.

Pomník po úpravě ruské ambasády s nápisem v azbuce a jmény Pišanskij a Sidorenko.

pravá jména (zejména důstojníci či političtí pracovníci), takže tento nikoliv neobvyklý zmatek ve jménech je pochopitelný. Nicméně obě jména, Pisanskij a Sidorenko, skutečně figuruji v seznamech sovětských válečných ztrát. Oba byli podobně jako Kudrjavcev a Jakovlev vedeni jako nezvěstní z doby ústupových bojů sovětské armády v létě a na podzim 1941. U Pisanského je jako rodiště uvedeno selo Volica, Žitomirská oblast, Ukrajina, což odpovídá nápisu na fotografii s jeho údajnou matkou. Tato fakta dále záhadu prohlubují, stejně jako skutečnost, že na rozdíl od většiny jiných zajatců mají Kudrjavcev i Jakovlev v kartě poznámku, že 21. 7. 1943, tedy jen krátce před svým útekem a smrtí, byli poučeni o mlčenlivosti. O jaké skutečnosti, bohužel nevíme. To tak zřejmě zůstane navždy záhadou, stejně jako fakt, kdo že to vlastně v Tatrovicích ze sovětských vojáků spí svůj věčný sen...

Již byl krátce zmíněný zajatecký tábor na Rotavě. Zajatci pracovali zejména v místních železárnách převedených na válečnou výrobu. Jednalo se především, kromě Belgičanů, o zajatce ze zemí Sovětského svazu. Byla zde umístěna dvě jejich pracovní komanda. Jedno s číslem 7063, ve kterém pobývalo v roce 1944 313 vojáků,

Ivan Vasiljevič Běspalov.

Nikolaj Ivanovič Bodrenko.

a komando 10457, kde pracovalo v tom samém roce 34 zajatých sovětských důstojníků. Všechny oběti pracovního nasazení na Rotavě byly pohřbeny na lesním hřbitově zajateckého tábora z dob 1. světové války nedaleko Jindřichovic. Srovnáním poválečných zápisů a dalších archivních zdrojů můžeme konstatovat

Pavel Vasiljevič Lazarev.

Rotavské železářny v době 1. republiky.

následující. 7. 10. 1943 byl při práci ve štěrkovišti na Rotavě pro odpor zastřelen **Nikolaj Ivanovič Bodrenko**, Rus, nadporučík 125. tankového praporu, narozený roku 1913 v Urjupinsku. 27. 12. 1943 byl v areálu rotavských železáren (tehdy Egerländer Stahlindustrie) při napadení strážného zastřelen **Pavel Vasiljevič Lazarev**, Rus, voják 24. pěšího pluku, narozený 27. 8. 1914 Rožďestveno. 3. 8. 1944 zemřel na vnitřní krvácení způsobené poraněním břicha **Ivan Vasiljevič Běspalov**, voják 4. divize, narozený 15. 7. 1921 Ivanovobesten. V poválečném soupisu stanice SNB je uveden ještě 1 neznámý Francouz zastřelený roku 1944, jistý **Vladimír Marezske**, narozený v tehdy polském Lvově 8. 9. 1929, jenž byl zastřelen na útěku 9. 8. 1944, a dva neznámí sovětské vojáci. Celkem tedy 7 obětí, jež byly pohřbeny na „srbském“ hřbitově u Jindřichovic. Hrob jednoho neznámého sovětského vojáka se dále nalézal u obce Obora nedaleko Šindelové (okolnosti jeho smrti ani jméno nejsou známé).

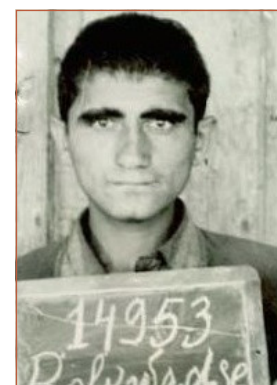
Bezpochyby zejména v současné době nejznámějším zajateckým táborem byl tábor u cínového dolu firmy Zinnbergbau Sudetenland G. m. b. H. na Rolavě (Sauersack) u Přebuzi. Zachovaný betonový skelet v posledních letech láká až nezdravé množství zvědavců a turistů a toto ještě nedávno opuštěné místo tak bohužel ztratilo své jisté kouzlo. První zajatci se zde objevili krátce po zahájení provozu těžby, a sice v srpnu 1940. Jednalo se o 160 Francouzů, dalších 219 přibýlo o rok později. Ubytování byli v táboře naproti areálu, přes

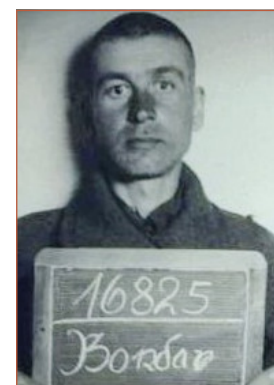
Úpravna cínu na Rolavě těsně po skončení války.

silnici, kde jsou dodnes zbytky tábora k rozeznání. V roce 1942 byla většina Francouzů přemístěna do jiných táborů a byli nahrazeni zajatci sovětskými. V roce 1943 jich zde bylo 334. Podmínky zde byly zřejmě poměrně tvrdé a zajatci se často pokoušeli o útěk (jen v roce 1942 to bylo 18 pokusů), samozřejmě vzhledem k okolnostem bezúspěšně. Někteří svůj útěk zaplatili životem. O počtech obětí tábora koluje dodnes řada fám a legend, které hovoří o stovkách až tisících, což je samozřejmě nesmysl. Potvrzené jsou tyto oběti rolavského tábora: **Menet Davidovič Bolkvadze**, Gruzínek, voják 962. pracovního pluku, narozen roku 1920 v Batumi, zemřel 11. 4. 1943 v důsledku pracovního úrazu (roztříštění lebky), pohřben byl na okraji lesa u Rolavy.

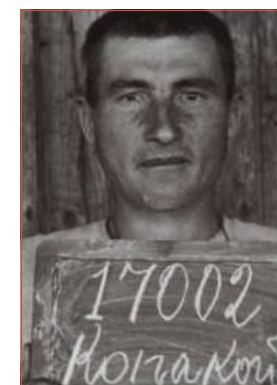
Alexandr Fjodorovič Bondar, Ukrajinec, voják 21. pěšího pluku, narozen 1910 Vělikoje Budišče, zastřelen na útěku 24.

Menet Davidovič Bolkvadze.

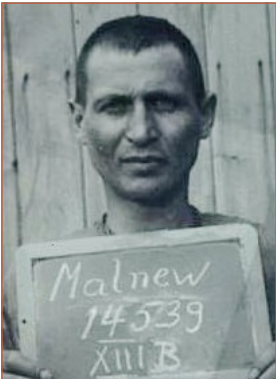
Alexandr Fjodorovič Bondar.

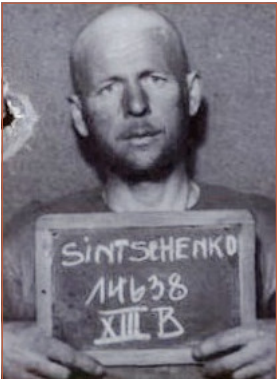
Vasilij Fjodorovič Konakov.

Alexandr Fjodorovič Majorov.

Pavel Konstantinovič Malněv.

Vasilij Josifovič Zinčenko.

6. 1943 u Rolavy, pohřben na okraji lesa u Rolavy. **Vasilij Fjodorovič Konakov**, Rus, voják 479. ženijního pluku, narozen 1909 Gorodiše, zemřel 6. 9. 1943 v nemocnici v Nejdku v důsledku těžkého pracovního úrazu (zlomenina obou nohou a páteře, tržné rány na hlavě, porušení srdečního

Původní podoba hrobu dvou sovětských zajatců na hřbitově v Přebuzi. Vedle něho je vidět pomník německému poručíkovi Adalbertu Kappererovi popravenému nacisty na konci války.

Dnešní podoba pomníku na kraji lesa u zaniklé obce Rolava.

Nikolaj Ivanovič Sviriděnk.

pohřben na hřbitově na Přebuzi. **Grigorij Stěpanovič Rybjakov**, Rus (autonomní republika Komi), voják 432. pěšího pluku, narozen 25. 10. 1920 Čaverino, zastřelen na útěku 11. 7. 1943 (průstřel plic), pohřben na hřbitově na Rolavě. **Nikolaj Ivanovič Sviriděnk**, Ukrajinec, seržant 843. pěšího pluku, narozen 19. 6. 1915 Turyja, zemřel 23. 11. 1942 v nemocnici v Nejdku v důsledku těžkého pracovního úrazu (roztříštění lebky), pohřben na městském hřbitově v Nejdku. **Vasilij Josifovič Zinčenko**, Rus, voják 184. pluku?, narozen 29. 1. 1901 Mostovoje?, zemřel 2. 8. 1942 v táboře v důsledku infarktu, pohřben na hřbitově na Přebuzi. Minimálně dalších 11 zajatců rolavského tábora zemřelo po přemístění do sokolovského lazaretu.

Zemřelým zajatcům je na okraji lesa u zaniklé Rolavy, kousek od silnice směrem k bývalému dolu a na Jelení, umístěn malý pomníček s pěti nesprávně napsanými jmény a nápisem, že zemřeli na tomto místě. Je nasnadě, že kromě špatných jmen jde o další chybu, pomníček totiž stojí evidentně v místech pohřbení jen dvou zajatců (Bolkvadze a Bondar). Na přebuzském hřbitově je pak umístěn menší kámen s nápisem „Obětem 2. světové války.“ Jde o místo, kde jsou pohřbeni další dva zajatci z rolavského tábora, Malněv a Zinčenko. Dva byli pohřbeni v Nejdku (Sviriděnk je tam vzpomenut na pamětní desce na hřbitově, Zinčenko zřejmě také, i když pod zkomoleným jménem Sanatčenko s otazníkem), dva zajatci byli pohřbeni na hřbitově v obci Rolava, která však po válce zanikla. A s ní zanikl i hřbitov. Dle některých archivních záznamů měla být těla několika zajatců z Rolavy přenesena roku 1948 do Nejdku. Kromě dvou výše zmíněných zajatců v Nejdku zemřelých však žádný jiný zajatec z rolavského tábora na nejdecké pamětní ceduli vzpomenut není.

a krevního oběhu), pohřben na městském hřbitově v Nejdku. **Alexandr Fjodorovič Majorov**, Rus, voják, narozen 25. 2. 1921 ve Vladimiru, zastřelen na útěku 20. 7. 1944, pohřben na hřbitově v Rolavě. **Pavel Konstantinovič Malněv**, Rus, voják 189. pluku, narozen 10. 5. 1910 Jelec, zastřelen pro odpor 31. 8. 1942 (průstřel krku) při práci na čistící kruhové nádrži,

Hrob Dmitrije Kovergina v Oloví.

německým strážným. Pohřben je pod zkomoleným jménem (Kovirgin Dimitrov) na olovském hřbitově.

Samostatnou kapitolou je období závěru války, kdy přes Kraslicko, stejně jako přes jiné oblasti, procházela řada evakuačních transportů, tzv. pochodů smrti, složených z vězňů a vězeňkyň koncentračních táborů a také táborů zajateckých. Připomeňme zejména pochod žen z kraslické pobočky tábora Flossenbürg, jenž od vedením posledního velitele tábora Gustava Dziobaky směřoval na Karlovy Vary a dále na Žatecko, přičemž řada žen zemřela či byla zavražděna, či známý transport vězňů z koncentračního tábora Meuselwitz, který byl na kraslickém nádraží 15. 4. 1945 napaden spolu s německými a maďarskými vojáky americkými hloubkaři, přičemž kromě jiných zemřelo 22 polských vězeňkyň a jeden vězeň, taktéž Polák. Řadě vězňů se při náletu či krátce po něm podařilo uprchnout, mezi nimi byl i později známý spisovatel Arnošt Lustig či vedoucí redaktor Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v roce 1968 Milan Weiner. Jeden z českých židovských vězňů tohoto transportu, Saša Munk, však tehdy v Kraslicích zemřel a je pochován na kraslickém hřbitově.

Stanice SNB Silberbach (Stříbrná) podala v květnu 1946 hlášení o čistě mužském pochodu z Kraslic, jenž do obce došel 19. dubna 1945 a sestával z cca 300 většinou politických vězňů ruské a jiné národnosti. Transport přenocoval na louce na okraji města, večer se 17 osob pokusilo utéci. Strážní však začali po zajatcích střílet a 3 zajatce usmrtili. Následující den se pochod vydal na cestu směrem na Rolavu, jeho další osudy nejsou známy. Okolnosti útěku a zastřelení oněch ruských zajatců však ano. Dle kroniky obce Stříbrná i dalších pramenů byli dne 19. dubna 1945 u obce zastřeleni tři sovětské zajatci, **Michail Chodok**, **Vladimír Lujarkovskij** (někdy uváděn jako

Posledním zajateckým táborem, který vzpomeneme, byl tábor v prostoru skláren v Oloví. Známo je o něm jen, že pro sovětské zajatce nesl číslo komanda 7079, k roku 1944 zde pracovalo na 64 zajatců a jeden z nich, **Dmitrij Nikolajevič Kovergin**, narozen 7. 11. 1910 v Tambovské oblasti, byl 28. 10. 1944 zastřelen

Pomník na Stříbrné. Dnes má novou nápisovou desku v azbuce.

Lujarskovskij) a neznámý zajatec, jenž je uváděn jako **Gabrilo**. Všechna jména však mohou být falešná, protože, jak jsme již psali, sovětské zajatce často Němcům svá pravá jména neudávali. V ruských seznamech válečných obětí jméno Lujarkovskij ani Lujarskovskij nefiguruje. Může se však jednat o zkomolení, což se v těsně poválečné době, kdy hroby a soupisy padlých vznikaly, dělo poměrně často. V úvahu tak připadají tři osoby jménem Vladimír Lučkovskij. Všichni tři byli vojiny a všichni tři zmizeli beze stopy, jeden v roce 1941, druhý v roce 1942 a třetí v roce 1944. Jde-li však alespoň jeden z nich ztotožnit s oním Vladimírem Lujarkovským, již zřejmě nikdy potvrdit nepůjde. Jméno druhého padlého však v ruských seznamech nalézt lze. Je veden jako Michail Pantělejevič Chodok, poručík 3. ukrajinského frontu, jenž padl neznámo kdy a kde.

Co říci závěrem? Snad jen konstatování, že řada pomníků a pomníčků věnovaných válečným obětem nejen na Kraslicku i 80 let od skončení nejhorší války lidských dějin stále existuje a je udržována, a to i přesto, že jsou vzhledem k exhumaci zajatců ostatních národností věnovány výhradně zajatcům sovětským. Neboť odraz dob komunismu, kdy tyto pomníky sloužily především totalitní propagandě, a turbulentní události posledních let někdy svádějí k určité relativizaci historických skutečností a událostí doby 2. světové války. A to je škoda, protože lidské utrpení je stále jen lidským utrpením a historie by neměla být v zajetí politiky a současné optiky. Někdy je to však poměrně těžké... ■

PhDr. Vladimír Bružeňák

Učitel Gymnázia Sokolov od roku 1999, kronikář města Sokolova, historik a badatel především v oblasti novodobých dějin sokolovského regionu. Autor několika knih a článků s touto tematikou.

Báňské stavby Sokolov

Článek mapuje historii podniku, který od roku 1948 významně přispíval k rozvoji důlní i veřejné infrastruktury v sokolovském regionu.

K sokolovskému hnědouhelnému revíru neodmyslitelně patřil také podnik Báňské stavby Sokolov, který zajišťoval výstavbu pro jednotlivé dolové provozy a také se velkou měrou podílel na budování moderních budov v Sokolově a okolí. Investice na výsypkách a velkolomech mnohdy již neexistují, stavby pro veřejnost jsou však hodnotnými a přetrvaly do dnešních dnů. Dovolte mě proto, abych stručně připomenul historii tohoto podniku.

Jeho počátky spadají do doby brzy po osvobození, do roku 1948. Tehdy to byl tzv. „Stavební dvůr“, který měl za úkol provádět údržbu provozních budov důlních závodů a opravu bytů pro zaměstnance. Později se čtyři v počtu asi 120 zaměstnanců staly součástí stavebního odboru ředitelství HDBS (Hnědouhelných dolů a briketáren Sokolov). Kromě výstavby měl tento odbor pod svojí správou kamenolom a pískovnu Hlavno a cihelny Dolní Rychnov a Svatava. Požadavky na stále se zvyšující těžbu hnědého uhlí vyvolaly nutnost výstavby a modernizace řady lomů. I když stavební závod měl omezenou kapacitu, vybudoval v té době složité stavby, kterými byly např. nakládací most Josef Jan, dílny Lipnice a řada ubytoven. Ukázalo se však, že je nutné stavební kapacity centralizovat a rozšiřovat. Proto Ministerstvo paliv

Kolektiv pracovníků stavby administrativní budovy v areálu Báňských staveb v Dolním Rychnově.

Ing. Jan Rund

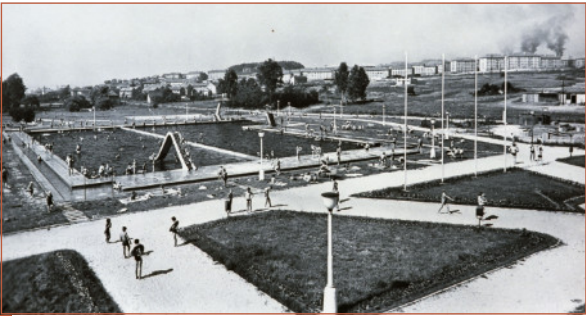
a energetiky zřídilo k 1. lednu 1953 Sokolovský revír, stavební závod n. p. Ubytovny a stravovací zařízení dolů vč. Hornického domu byly sloučeny do druhého národního podniku. Brzy se však ukázalo, že tento model nevyhovuje, zejména proto, že stavební závod zanedbával údržbu a rekonstrukce ubytoven. Proto již o rok později došlo opět ke sloučení těchto národních podniků v jeden.

Představa, že velký celek zvládne všechny úkoly v rámci revíru, se ukázala jako mylná. Kapacita byla nedostatečná, a proto na jednotlivých šachtách zakládaly vlastní stavební čtyři. Obdobná situace byla v dalších revírech v rámci našeho státu. Vláda proto již v roce 1956 rozhodla, že Ministerstvo paliv a energetiky vytvoří velké výstavbové a údržbářské podniky. Tak ke dni 1. ledna 1957 vznikl nový národní podnik, který sloučil veškerou stavební činnost pod názvem n.p. Báňské stavby Sokolov. V počátcích měl 600 zaměstnanců, postupně se pak rozšiřoval o další pracovníky. V roce 1987 jich bylo již 1000. Pod správu přibyl také kamenolom Vítkov, výroba bloků Královské Poříčí a velké středisko silnoproudu, původně začleněné do národního podniku Ústřední dílny. Trvalo několik let, než se organizační struktura ustálila. Od roku 1965 měl podnik BSS několik závodů. Byl to závod 01 -

Výstavba správní budovy v roce 1968.

stavební, 03 - PSV (přidružená stavební výroba), 04 - Doprava a mechanizace. Mezitím, v roce 1971, byl závod 02 Rekultivační a země vrtná stanice předán n. p. Statky a lesy HDBS. V roce 1984 došlo ke sloučení závodů 01 a 03 a o dva roky později byl závod 04 - Doprava zrušen a přeměněn na provoz.

Koupaliště v roce 1966.

To se však již blížila doba velkých změn, počínaje rokem 1989. Nevyhnula se také Báňským stavbám, vč. privatizace, která byla u tohoto podniku složitá. Postupnou transformací a zánikem státního podniku Báňské stavby v únoru 1998 byla založena Báňská stavební společnost s.r.o., která na stavebním trhu působí do současné doby.

Vraťme se však historii původních Báňských staveb. Skutečností je, že na stavbách působil dělný kolektiv s dobrými vztahy. Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, že mnohé problémy, kterých v té době nebylo málo, se řešily s úsměvem a vzájemnou důvěrou. Nebylo vzácností, že zde byli zaměstnaní lidé dříve věznění, a tak poznamenani krutou dobou padesátých let. Proto je velice pěkné, že do dnešních dnů se uskutečňují pravidelná setkání bývalých pracovníků. Vždy se při nich vzpomíná na zaměstnance, kteří již mezi nimi nejsou. Je jich celá řada a vzpomeňme alespoň na některé z nich. Prvním ředitelem tehdejšího stavebního dvora byl František Maršík, po něm Jindřich Svatoš a od roku 1963 Jan Šneberk. Následovali jej Ing. Žemba, V. Meiser, Ing. Šafner, Ing. Šulc a Ing. Pabián. Nezapomenutelná jména vedení podniku jsou Karel Krauz, Václav Folta, Josef Slabý, Ing. Kuba, Ing. Varchola, A. Salomon, Osvald Sitter, Ing. M. Paparega, Ing. J. Fuček, V. Holoubek, Ing. Rudolf Tyller, K. Chládek a mnoho dalších. Všechny zde není možno vyjmenovat, stejně tak jako pracovníky technických a dělnických profesí. Celý kolektiv za sebou zanechal mnoho důlních staveb na východě i západě našeho uhelného revíru. V samotném Sokolově a okolí stojí řada investic pro veřejnost. Jsou to například rekonstrukce Hornického domu, autobusové nádraží, zimní hala, sportovní hala, lehkooatletický stadion, koupaliště, budova Komerční banky, rekonstrukce OÚNZ, dnes Úřadu práce, koupaliště Habartov, tělocvična v Kynšperku i v Sokolově a mnoho dalších. Porovnáme-li charakter práce těžebních podniků a tohoto stavebního podniku, uvidíme, že zatím co při těžbě uhlí jde o opakovaný proces, tak při výstavbě mnoha objektů

Komerční banka, dříve SBČS, 1973-1975.

Hornický dům v Sokolově po generální opravě ze 70. let.

se vždy jedná o značně rozdílné a obtížné práce. Z toho důvodu byla organizace výroby a ekonomiky na Báňských stavbách velice náročná. Bylo to nejenom při projekci staveb, ale i při přípravě a zejména realizaci. Přesto tato poměrně malá firma dokázala vyprojektovat a realizovat krásnou administrativní budovu s velkým zázemím pro svoje zaměstnance. Proto je zcela oprávněná tato vzpomínka na podnik, který již formálně neexistuje, ale navazuje na něj práce Báňské stavební společnosti s. r. o., která na našem stavebním trhu úspěšně pracuje již dalších dvacet šest let. ■

Zdroje:

- Sokolovská Jiskra. Číslo 24 z 25. června 1969
- Sokolovský revír. Číslo 35 z 3. září 1987
- www.bss-so.cz
- Vzpomínky pamětníků

Ing. Jan Rund

Ing. Jan Rund, narozen roku 1945 ve Spáleném Poříčí. Do Sokolova se přistěhoval v roce 1947. Absolvoval studium na Průmyslové škole stavební v Kadani a později na Vysoké škole báňské v Ostravě. Je autorem řady knih s tematikou Sokolovska - Proměny města Sokolov, Sokolovské hospody, Temný Sokolov a další.

Velmistř křiřovníků s červenou hvězdou Mikuláš Puchner a Loketsko

S tředovké Loketsko, přiřraniční oblast Českého království, bylo v minulosti místem s větší koncentrací majetků spravovaných řádem křiřovníků s červenou hvězdou. Původně laické bratrstvo založené roku 1233 Aneřkou Přemyslovnou (pozdější sv. Aneřka Česká) bylo záhy povýřeno na řád a jeho úkolem byla od počátku církevní správa a péče o nemocné. Centrálou řádu byl a dosud je křiřovnický konvent při dnešním Karlově mostě. Ze starého Loketska pocházel 20. velmistř tohoto řádu, Mikuláš Puchner (v některých pramenech Buchner). Historik V. V. Tomek považuje za jeho rodiště Sedlec u Karlových Varů. Puchner nastoupil do svého úřadu roku 1460. V průběhu tohoto roku měl řád křiřovníků tři velmistry. První z nich, Ondřej Pesmet (velmistř 1454-1460) byl odvolán a vypuzen, po něm nastoupil krátce Jan Hulec, který resignoval, a téhoř roku jej vystřídál Mikuláš, jenř v úřadu vytrval dlouhých 30 let. Nutno podotknout, že vypuzený Pesmet sám sebe nadále považoval za velmistra a ve své listině z roku 1466 označuje Puchnera za „vetřelce“ a vyhrořuje mu z Vratislavi, kam se uchýlil, klatbami. Je tedy možné, že za dosazením Puchnera do úřadu mohl stát Jiří z Poděbrad, nemáme totiž žádné zprávy o tom, že by proti němu kdykoliv vystupoval. Po Jiřího smrti byl Puchner přívržencem Vladislava Jagellonského.

Mikuláš Puchner jako donátor.

Mikuláš Puchner je dobře znám zejména historikům umění jakořto donátor tzv. Puchnerovy archy, gotického retáblu, původně umístěného v křiřovnickém konventu v Praze, nyní v expozici Národní galerie v Aneřském klášteře. Neznámý autor, označovaný jako „Mistr křiřovnického oltáře“, zhotovil dílo roku 1482 a u postavy sv. Barbory

PhDr. Jan Boukal, Ph.D.

zpodobnil jakořto klecího donátora i samotného Puchnera. Křiřovnický konvent vybavil Puchner již o několik let dříve novými varhany a nechal pro něj zhotovit i monstranci. Hlavním zdrojem poznání Puchnerova života jsou listiny, uchované v Národním archivu ve fondu „Křiřovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent“, přičemř větřina z nich se týká velmistrova rodného Loketska.

V červnu 1462 červen darovali Mikuláš Puchner, velmistř křiřovníků a mostecký špitálník a farář předměstského kostela sv. Václava Jiřík mosteckému měřřtanu Mikuláři Mildnerovi, ševci a měřřtanu v Mostě část dědiny jako náhradu za jeho dědinu, kterou pořškodila voda z křiřovnického rybníka a „příkop“, z něhoř má špitálu odvádět pravidelný drobný poplatek.

V říjnu téhoř roku daroval Mikuláš loketskému faráři Oldřichu Syndoltovi a jeho nástupcům dva dvory v Sedlci, ze kterých získávala křiřovnická komora dvakrát ročně (na sv. Jana a na hromnice) po 50 grořích. Křiřovnické komoře dal v náhradu louku v Kralupech a nařídil, že loketřtí faráři mají povinnost o suchých dnech konat bohoslužby za křiřovnické velmistry.

Nejpozději od počátku roku 1464 se velmistř začal zajímat o křiřovnické poutní místo v Chlumu sv. Maři. Tehdy totiž pověřil notáře Pavla Holbecka z Chebu vidimací (úředním ověřením) dvou listin, týkajících se právě Chlumu: První z nich vydaná kynšperským rychtářem Jindřichem Rausengrünere m roku 1383, se týká darování jeho majetků chlumskému kostelu, přičemř na oplátku má chlumský kostel vydržovat dva pomocné kněze a sloužit dvě věčné mře za dárcovu rodinu. Druhá, vydaná králem Václavem IV. roku 1384, potvrzovala uvedené darování.

V březnu 1469 velmistř Mikuláš Puchner společně s mistrem špitálu v Chebu bakalářem Janem Stierem a kynšperským farářem Mikulášem Plohnerem, sedleckým farářem Oldřichem

Stephanem, loketským farářem Oldřichem Syndoltem a chlumeckým farářem Jiřím Krodtnere m ustanovují povinnosti Chlumeckých vůči jejich faráři: 5 dědičných krčmářů mělo faráři obstarat ročně dva oráče, čtyři sekáče a tři pomocníky při senoseči, případně za ně poskytnout finanční náhradu. Faráři mělo být pomozeno i co se týče jiných zemědělských prací. Na oplátku získali Chlumečtí právo svobodného řenku a možnost volného nakládání se svým majetkem. Toto vše bylo ještě potvrzeno 2 dalšími listinami z června a září téhoř roku.

V květnu 1474 velmistř Mikuláš společně s křiřovnickým konventem v Praze propůjčili Ondřeji z Krumlova a jeho synu Janovi svůj dvůř v Dolanech na celý jejich život za roční poplatek 5 kop grořů. Podle listiny z 10. června 1480, dochované v o 14 let mladřím opisu velmistř Mikuláš Puchner skupil louky pod Chlumem a grunt Rusov a učinil nadání na šest čtených mří v týdn u a na další bohoslužby. Snad lze tuřit Puchnerovu aktivitu v pozadí vydání buly papeře Sixta IV., na jejímř základě byly stanoveny podmínky pro získání odpustků při chlumeckém kostele. Obnovený zájem poutníků o Chlum odstartoval zahájení pozdně gotické přestavby tohoto poutního místa.

V průběhu roku 1486 pokračoval velmistř ve skupování majetků kolem Chlumu. Chebský měřřtan Vavřinec Lang mu prodal svůj díl „dědictví a statků (ve smyslu majetků)“ u Rusova a záhy získal od Albrechta Pauera (Bauera?) i les u pole zvaného Koczengubell, které patřilo rodu Perglárů. V následujícím roce udělili Jeroným a Kařpar Šlikové velmistru „statek“, který koupil od Albrechta Pauera (Bauera?), v léno. Po Mikulášově smrti měl statek získat jako léno chlumský farář. V dubnu 1488 se Mikuláš Puchner společně se svým řádem zavázal, že křiřovníci budou sloužit záduřní mře za Vavřince Langa a jeho rodinu, podle dohody při koupi polí u Rusova, a to každý čtvrt ek po neděli "misericordia" a bude se na ně vzpomínat při každé neděli a svátku v chlumském kostele.

Roku 1489 dosvědčili křiřovníci na generální kapitule, že jejich velmistř Mikuláš učinil s jejich souhlasem v kostele Panny Marie v Chlumu nadání na jednu mři a věnoval faráři 16 jiter luk koupených za vlastní peníze, čtyři rybníky, louky a pozemky v Rusově od Vavřince Langa a les a louky koupené od „Adalberta Parna“. Podmínkou bylo, že farář bude vydržovat dalšího kněze, ročně mu zaplatí pět kop mířeňských grořů a bude opatřovat vše potřebné ke mři. Dosvědčení se dochovalo pouze v novověkém opisu, proto se zdá být pravděpodobné, že „Adalbert Parn“ je chybně přepsané jméno Albrechta Pauera.

Kostel sv. Václava v Lokti, foto autor.

Chlum Svaté Maři, foto autor.

Na samém sklonku života, na jaře 1490, se velmistř věnoval výstavbě rybníka v Ďáblicích, v němř směl nápravník slovanského klášteřa svatého Jeronýma (=Emauzy) Václav napájet koně a dobytek. Tentýř Václav měl ještě téhoř roku spory s obyvateli Ďáblic ohledně placení daně z vína, přičemř spor rozřeřil velmistř tak, že nápravník měl 2 x ročně platit 28 grořů, sloužit s jedním koně m a střelcem v případě potřeby a pomáhat při řních v ďáblickém dvoře. Dne 28. prosince téhoř roku velmistř zemřel.

O Puchnerových nadacích chlumeckému kostelu se dozvídáme i v době, kdy byl již po smrti, neboť jsou připomínány v mladřích listinách nebo jsou k nim přidávány další zdroje příjmu lokální šlechtou (např. rodem Perglárů). Puchner měl i svůj druhý život, bývá považován za osobu křiřovnického velmistra z jednoho z příběhů řařka Jiřího z Poděbrad Palečka, kdy Paleček přinutí velmistra, aby dával lidem v křiřovnickém špitále stejné jídlo jako samotným křiřovníkům. Velmistř křiřovnického řádu velmi výrazně zasáhl do církevních dějin našeho regionu a zejména měl velký podíl na obnově slávy poutního místa na Chlumu, které bylo od časů husitských válek zpustlé. ■

PhDr. Jan Boukal, Ph.D.

Narozen v roce 1991 v Sokolově, po absolvování sokolovského gymnázia vystudoval historické vědy na Univerzitě Karlově v Praze. Pracoval jako externí výzkumný pracovník Divadelního ústavu, poté byl historikem a správce m depozitáře muzea v Říčanech, od roku 2022 působí jako archivář v Archivu Univerzity Karlovy. Zabývá se dějinami pozdně středověké řlechty, regionální historií (severozápadní Čechy) a dějinami vzdělanosti a vzdělávání. Jeho nejvýznamněřší prací je monografie o husitském válečníkovi Jakoubkovi z Vřesovic.

Vzpomínka na zapomenuté tváře

Příběh JUDr. Rudolfa Schwarzkopfa a jeho rodiny, původem z Libavského Údolí, tragicky ilustruje osudy českých Židů během holocaustu.

Denšku je jméno Ruth Bondyová (1923-2017) docela známé. Byla to erudovaná izraelská novinářka, překladatelka z češtiny do hebrejštiny, autorka čtyřiceti knih, která se narodila na pražských Vinohradech a měla český původ. Patřila k minimu těch, kdož přežili peklo holocaustu. Méně je známo, že nejméně pětadvacet jejich nejbližších rodinných příslušníků tuto krutou dobu nepřežilo A zřejmě zcela neznámá zůstává skutečnost, že jedna z obětí, její strýc JUDr. Rudolf Schwarzkopf pocházel z našeho regionu. Proto jsou následující řádky věnovány tragickému osudu jeho nejbližší rodiny, i když se podařilo dohledat jen velmi strohé zmínky. Ale i na ty padá prach zapomnění.

Nebylo jednoznačné přesně určit, kde skutečně přišel na svět. V genealogii se totiž uvádí, že místem jeho narození je Praha. Ale v pražských matrikách se jeho jméno najít nepodařilo. Tak následovalo listování ve fondu dalších židovských matrik, které jsou zpravidla pramenem určujícím. A tady bylo pátrání úspěšné. V rodné matrice Kynšperku nad Ohří (č.946) v zápise č. 307 byl totiž Rudolf zapsán jako prvorozený manželský syn Filipa Bedřicha a Agnes Schwarzkopfových

JUDr. Rudolf Schwarzkopf.

Helena Kavková

s datem narození 9. února 1905 v obci Libavské Údolí, která tbyl totiž do obvodu Židovské náboženské obce výše uvedeného Kynšperku nad Ohří. K rituálnímu vítání židovských mužských potomků nedílně patří obrázka v tradičním bílém oblečku. V tomto případě k ní došlo 26. února 1905 rabínem Jakobem Beerem. Jako svědek byl přítomen Hugo Höfner, svobodný bratr chlapcovy matky Agnes, který k tomuto významnému okamžiku přijel z Vídně. To současně svědčí o důležitosti i radosti, které byly Rudolfovu narození přikládány. Otec Filip v té době patřil mezi odborné pracovníky rozvíjející se textilní továrny v Libavském Údolí. Uvedme o ni alespoň pár informací: Tuto továrnu založili v údolí říčky Libavky v roce 1832 bratři Lenkové. Vyráběl se zde jednak nejen barchet, krep a modrotisk, ale i luxusnější sortiment, což byl zejména damašek na ubrusy a ložní povlečení. Současně byly jednotlivé provozy, které tvořila přádelna, tkalcovna, bělírna, barvírna a tiskárna, nadále modernizovány. Vlivem vídeňského bankrotu roku 1873 však došlo k zastavení výroby. O dva roky později továrnu koupila vídeňská banka a došlo k několika reorganizacím majetkové struktury, až roku 1892 přešla tato textilka do výhradního vlastnictví vídeňského průmyslníka Sigmunda Strosse. Ten ji roku 1907 přeměnil na akciovou společnost...

Anežka Schwarzkopfová.

Filip Schwarzkopf.

Ale zpět ke Swarzkopofovým. Rudolfův otec Filip pocházel z obce Věž v tehdejším okrese Německý Brod, kde je uváděna venkovská židovská komunita. Pocházel z rodičů Salomona a Reginy Schwarzkopfové rozené Čapkové. Přišel na svět 16. prosince1875 a měl osm sourozenců, tři sestry a pět bratrů. Salomon obchodoval s plátnem, které na Vysočině vykupoval od domácích tkalců. a s přírážkou zboží prodával. K obchodu se snažil vést i své potomky, kterým chtěl zajistit vzdělání a lepší životní postavení.

Rudolfova matka Agnes rozšířila 24. února 1881 lini starého kynšperského rodu Höfnerů v druhém manželství Adolfa a Sofie rozené Bäumlové. Předci Höfnerů jsou v Kynšperku doloženi od konce 18.století. Jejich zdejší dům na náměstí dodnes stojí.

Schwarzkopfovi i s malým synem kolem roku 1907 náš region opustili. Důvodem byl zřejmě Filipův záměr uplatnit znalosti získané v Tkalcovské odborné škole v Lomnici nad Popelkou a pak ve Strossově textilce a zřejmě i snaha zkusit vlastní podnikání. Dalším místem, kde našli nový domov a existenci, byl Červený Kostelec, obec v severovýchodních Čechách. V této lokalitě od poloviny 19. století vznikala řada továren textilního zaměření. Pro jejich vznik a rozvoj byla potřebná především blízkost vodního zdroje, dopravní dostupnost, rovněž dovednost přadláků, tkalců i soukeníků a další zkušenosti v rozvíjejícím se textilním průmyslu. Bylo to v období, kdy se vlivem silícího technického pokroku výrazně měnila i struktura tohoto podnikání. Dříve dominantní surovinu, kterou byl len a jeho zpracování, postupně nahradila bavlna. Současně se výrazně se měnily formy výroby a s nimi také obchodování s finálními produkty. Zanikala tradiční domácí výroba i malé manufaktury a rozvíjel se textilní průmysl, ve kterém se výrazně uplatňoval vliv židovského kapitálu a kde svým způsobem dominovala i příslovečná židovská podnikavost. Vznikem nových továren a zajištěním odbytu jejich produktů na domácím trhu i v zahraničí rostla potřeba kvalifikovaných pracovníků. Proto byly zakládány tkalcovské odborné školy, kde se kromě nových technologií ve výrobním procesu a znalosti používaných materiálů vyučovaly také základy účetnictví, korespondence i efektivnost organizace práce. To vše přispělo k tomu, že Filip Schwarzkopf právě v Libavském Údolí našel možnost samostatně využít znalosti z absolvování tkalcovské školy a postupně získal další teoretické a praktické zkušenosti.

V této době se Schwarzkopfova rodina rozrostla.V únoru 1908 se jim totiž v Červeném Kostelci narodilo druhé dítě. Tentokrát to byla holčička, kterou pojmenovali Lucie. Následovala léta tvrdé práce. Filip podle torzovité dokumentace byl ředitelem tkalcovny v akciové společnosti Červenokostelecké a erlašské přádelny a tkalcovny. Akciová společnost vznikla fúzí tří textilních firem Leopolda Abelese (1816-1892), které postupně převzali jeho synové Oto a JUDr. Heinrich Abeles, kteří tuto vlastnickou proměnu realizovali. Bližší poměry je obtížné podrobněji popsat, chybí totiž přesnější informace, což je příznačné i pro konkretizaci minulosti mnoha dalších zdejších textilních objektů. A údaje se navíc občas liší. Každopádně však působnost Schwarzkopfových v Červeném Kostelci a Filipova tehdejší činnost s textilním zaměřením je nesporná. Žena Agnes daleko od domova přivykla zdejšímu prostředí, oplakala odchod rodičů a sestry Olgy na vzdálený kynšperský židovský hřbitov, kde sní svůj věčný sen, a věnovala se výchově obou dětí. Nicméně nadaný Rudolf se nestal následníkem otcových znalostí a ambicí v textilním oboru. Po absolvování reálky v Náchodě nastoupil na pražskou Karlovu univerzitu, kde vystudoval právo a získal doktorský titul. První praktické zkušenosti ve spleti paragrafů získal jako advokátní koncipient v kanceláři JUDr. E.Fischera v Lounech. Do Prahy se vrátil v červenci 1930 a vlastní kancelář si otevřel na Praze II nedaleko Václavského náměstí v ulici 28. října.

Mezitím se rodiče se slušným kapitálem přestěhovali do pražské Libně, kde je Filip ve 30. letech 20. století zmiňován opět jako ředitel tkalcovny, tentokrát v akciové společnosti Mautnerovy textilní závody (?) a manželka Agnes je uváděna jako choť továrního ředitele. V tomto období byl totiž právě libeňský obvod místem, kde se soustředila řada židovských živností i továren, jejichž majitelé si současně stavěli moderní a pohodlné bydlení.

Schwarzkopfovi se usadili ve vilce Košínska čp. 106. Domov v Praze nakonec našla i dcera Lucie, která se v roce 1932 provdala za úspěšného obchodníka s lihovinami Františka Schulze. Těm se 8.července 1935 narodila dcera Alexandra a žili rovněž v Libni ve vilovém domě na Rokosce čp.1146. Asi počátkem 30. let se Rudolf seznámil s ovdovělou Irmou Löwy. Její zesnulý manžel Ernst působil jako úředník akciové společnosti MEVA v Roudnici nad Labem. Šlo o prosperující podnik s dlouholetou tradicí ještě z doby Rakouska-Uherska. který se orientoval na výrobu kuchyňských potřeb, později přešel i na výrobu vysavačů. Jejich bezdětné manželství ale

Irma Schwarzkopfová.

Franciska Bondyová.

musel zajistit ženu Ilsu a dvě děti, provozoval obchod s pletací vlnou. Svobodný bratr Oto (1897-1942) neměl od mládí pro jistý problém dobrý vztah s otcem Josefem, a tak se s příbuzenstvem stýkal jen občas. Za války zahynul v Polsku na neznámém místě. Je třeba dodat, že nejstarší z Hermannových dcer Franciska provdaná za bankovního prokuristu Josefa Bondyho byla matkou Ruth, která přišla na svět v červnu 1923, a o tři roky mladší byla druhá dcera Edita.

Ale vraťme se k ovdovělé Irmě. Ta se vrátila k rodičům do Nerudovy ulice (dnes Polská) a získala místo úřednice v pojišťovně „Harmonie“. Faktem zůstává skutečnost, že sourozenci jejímu vztahu s právníkem Rudolfem, který byl o deset let mladší než ovdovělá Irma, nedávali velkou naději. Nicméně všichni byli mile překvapeni, když ohlásili, že vstoupí do svazku manželského. Stalo se tak 15. srpna 1935 v prostředí honosné vinohradské synagogy a obřad byl veden rabínem Gustavem Weinerem. Tento pražský izraelský chrám vysvěcený roku 1896 patřil k největším sakrálním stavbám na světě. Dalším překvapivým okamžikem byla zpráva, že se jejich rodina ještě rozroste. Irma si dítě velmi přála a toto její dosud

nenaplněné přání se vyplnilo až v jejich čtyřiceti letech. Stejně tak byl šťastný třicetiletý Rudolf, když se jím 27. září 1936 narodila vytoužená dceruška. Dostala jméno Blanka Sonja. Jejím domovem v krátkém dětství se stal prostorný libeňský byt Rudolfových rodičů. I když v rodinách převládal spíše vlašný vztah k judaismu a asimilační tendence, byla i Blanka Sonja zapsána do vinohradské židovské matriky.

Štěstí však netrvalo dlouho, blížil se čas židovského soumraku. Po záboru Sudet nastal exodus obyvatel do vnitrozemí a po obsazení zbytku republiky bylo jasné, že židovská svěbytnost spěje ke kritickým peripetiím. Již počátkem okupace byly v březnu 1939 sestaveny první soupisy Židů, které musely zajistit jednotlivé náboženské obce na základě rodných matrik a matrik oddaných, důkladně se kontrolovaly policejní přihlášky, cestovní pasy a další dokumentace. Tehdejší říšský protektor Konstantin von Neurath v červnu vydal nařízení, které vymezilo pojem Žid ve smyslu Norimberských zákonů. Toto opatření zahrnuje i ty, kdož nebyli členy židovských náboženských obcí nebo z víry vystoupili, registrováni byli také i partneři ze smíšených manželství.

Do Prahy v létě 1939 přijela Brigitte Guntschová ze švédského města Karlshamnu, příbuzná ze strany Gertrudy sestry Agnes Schwarzkopfové. Ta Irmě a Rudolfovi nabídla, že malou Blaničku odveze ke své rodině do Švédska. Slibovala, že se o děvčátko postará a malá bude v bezpečí. Ale tehdy se stala se osudová chyba. Rodiče se nedokázali od malé dcerušky odtrhnout a podcenili krutost rasové persekuce. Začala cílená protizidovská opatření. Už druhý den po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 17. března 1939 došlo k zákazu činnosti právníků židovského původu a Rudolf, doposud obhájce ve věcech trestních, musel advokátní kancelář v domě čp.12 uzavřít. Ta mu byla bez náhrady zabavena. Jako erudovaný znalec práva musel bezmocně přihlížet rostoucímu bezpráví. Stárnoucímu otci Filipovi byl odňat status odborného soudního znalce textilních výrobků u krajského soudu. Existenční obtíže nastaly rovněž ve přírodních rodinách Bondyových a Hermannových.

Blanka Schwarzkopfová.

Ze zprávy z 11. října 1939 podané R. Heydrichem vedoucímu kanceláře NSDAP vyplývá, že v Protektorátě žilo t.č. přibližně 88 tisíc Židů. Mnoho se jich zoufale snažilo o vystěhování. K včasné emigraci bylo kromě financí potřeba opatření víza, ale jeho získání bylo postupně zcela zastaveno. O vízum žádal v roce 1939 také Rudolf, ale marně. A diskriminačních protizidovských zákazů neustále přibývalo. Od 1. září 1941 vstoupilo v platnost nařízení nosit na oděvu žlutou hvězdu a od října začala vlna transportů, což byla tragická předejhra konečného řešení židovské otázky. Zasáhla i všechny výše jmenované. Prvních pět transportů směřovalo do polského ghetta v Lodži. V tom pátém, označeném "E", zmizel beze stopy 3. listopadu 1941 Rudolfův švagr Oto Hermann. Pro další deportace bylo zřízeno ghetto přímo na protektorátním území. Vybrán byl Terezín, vzdálený tři kilometry od železniční stanice Bohušovice. Sem byli 9. července 1942 odvezeni Rudolfovi rodiče Filip a Agnes (transport "AAp"). Tady se v ponurém a přelidněném prostředí setkali s dcerou Lucií, která byla dopravena do terezínského ghetta již 14. prosince 1941 s dcerou Alexandrou (transport "M"). Franciska Bondyová s dcerami Ruth a Editou pak přijely do ghetta 3. srpna 1942 (transport "AAw") a Rudolf s manželkou Irmou a dcerou Blankou byli evidováni v ghettu od 22. prosince téhož roku (transport "Ck") Brzy se už v Terezíně museli dívat smrti do tváře. Maminka Ruth, devětačtyřicetiletá Franciska Bondyová tady totiž 22. listopadu 1942 zemřela. Poranila se pletací jehlicí a z neošetřené rány vznikla celková sepse, které po třech dnech na palandě terezínské marodky podlehla. V květnu 1943 v ghettu zemřel dědeček Josef Herman, tedy Rudolfův tchán.

Ruth Bondyová.

Terezínské podmínky byly otřesné, avšak ještě děsivější byly transporty na východ, kde skončila většina těch, kterým do životů vstoupil stín holocaustu. Pátrání po jednom osudu, který začal v Libavském Údolí, se tak rozrostlo do zjištění řady dalších jmen a dat. A jak se ukázalo, všechna jsou víc než smutná. Rudolf byl bez ženy a dcery deportován 28. září 1944 do Osvětimi, kde prošel selekcí a byl poslán dál na otrockou práci. Malá Blanka a Irma Schwarzkopfová krátce poté skončily v osvětimské plynové komoře. Lze jen upřesnit, že sem přijely transportem "Ep", který vyjel z Terezína 9. října 1944. Rudolfovi rodiče Filip a Agnes čekali stejný ortel v transportu "Ev". Ten

podle některých pramenů sestavilo (snad?) samo německé vedení ghetta v čele s Karlem Rahmem, které poslalo 28. října 1944 do Osvětimi poslední vlak s tisíci židovských občanů. Je prokázáno, že tehdy JUDr. Rudolf Schwarzkopf ještě žil. Jeho utrpení skončilo až v koncentračním táboře Dachau, kde vydechl naposledy 14. února 1945. Ironií osudu zůstává, že právě v tento den došlo v poledních hodinách k bombardování Prahy a nálet zasáhl i interiér vinohradské synagogy v Sázavské ulici, tedy místo, kde bylo před deseti lety žehnáno sňatku a životu Rudolfa a Irmu. Poškozená synagoga po válce zmizela do nebytí stejně jako ti, které může oživit jenom tahle torzovitá vzpomínka. ■

Helena Kavková

Studovala na UK Praha, obor novinářství. V době normalizace částečný zákaz činnosti, od r. 1976 nastoupila do nově zřízeného Městského kulturního střediska v Sokolově. Kde pracovala na pozici redaktorky až do roku 2015. Nyní je v důchodu. Zajímá se zejména o historii židovských občanů na Sokolovsku.

Milí čtenáři, dočetli jste Sokolovsko až na konec. Po otočení Vás na dalších stranách čeká informativní zpravodaj LEADER MAS Sokolovsko o.p.s.

Přejeme příjemné čtení.

MAS
SOKOLOVSKO